

SLOVENSKÁ RÝCHLA SKUPINA V ZAČIATOČNEJ FÁZE OPERÁCIE BARBAROSSA

PAVEL MIČIANIK

MIČIANIK, P.: The Slovak Rapid Group in the Initial Phase of Barbarossa operation. *Vojenská história*, 8, 4, 2004, pp 47 – 65, Bratislava.

The study is elaborated from knowledge gained by studying archive sources as well as contemporary press and professional literature. He objectively informs on facts that occurred during the short-term campaign of the Slovak unit organised under the title The Rapid Group at Eastern Front, i.e. from 22 June to 7 July 1941. It is drafted in broader aspects and includes also observations of direct participants of events.

Military History. USSR. World War II. Involvement of the Slovak Army in the Campaign in Russia.

Keď sa 22. júna 1941 pod krycím názvom BARBAROSSA začala nemecká invázia do Sovietskeho zväzu, v zmysle vzájomných spojeneckých zmlúv sa k nej pripojila aj Slovenská republika. Slovensko sa tak stalo súčasťou Nemeckom zorganizovanej „európskej antibolševickej koalície,“ do ktorej patrilo aj Fínsko, Rumunsko a Maďarsko. Slovenský minister NO gen. I.tr. Ferdinand Čatloš preto už 22. júna 1941 vydal Osobitný rozkaz č. 1, na základe ktorého mala byť postavená improvizovaná motorizovaná jednotka nazvaná *Rýchla skupina*. Pohotovosť *Rýchlej skupiny* (RS) na odchod bola určená na 24.00 h toho istého dňa v mierových posádkach. Všetky jednotky určené na sformovanie RS sa mali nasledujúci deň (23. júna) sústrediť v okolí Medzilaboriec, hoci RS spadala pod Veliteľstvo divíznej oblasti v Prešove.¹ Gen. Čatloš chcel sústreďením RS v priestore Medzilaboriec získať čas, aby Slovenská republika čo najskorším nasadením tejto jednotky na fronte predišla Maďarsko vo vstupe do vojny proti ZSSR. Slovensko tak malo získať sympatie Nemecka v spore o Maďarskom okupované územia na juhu a východe krajiny. S týmto postupom sa stotožnil aj prezident SR a vrchný veliteľ slovenskej armády Dr. Jozef Tiso. Z tohto dôvodu sa RS nesústredovala v Prešove, ale čo najbližšie k východným hraniciam Slovenska.² Jej základom sa stala „osobitná skupina,“ ktorej jadro tvoril Jazdecký priezvedný oddiel 2 (JPO 2). Táto skupina bola zorganizovaná na rozkaz gen. Čatloša niekoľko týždňov pred vypuknutím vojny ako strážna pohyblivá jednotka určená na zaisťovanie nemeckých železničných transportov presúvajúcich sa z Balkánu cez Slovensko do Generálneho Gouvèrnementu. V priebehu týchto presunov (najmä počas státia transportov na železničných staniach) totiž často dochádzalo k incidentom medzi slovenskými úradmi i civilným obyvateľstvom s nemeckými vojakmi. Preto bola na žiadosť miestnych slovenských orgánov, i nemeckej armády, zorganizovaná táto skupina. Jej úlohou bolo udržiavať poriadok na železničných staniach, zabrániť nekontrolovanému rekvirovaniu a drancovaniu slovenského majetku nemeckými vojakmi, ako aj zabezpečiť hladký presun nemeckých vojsk cez slovenské územie. Skupina operovala na východných a severo-

¹ Ťaženie slovenskej Rýchlej skupiny (brigády) v SSSR od 23. júla 1941. Bratislava 1941, s. 5-6.

² AM SNP Banská Bystrica, pozostalosť J. Šolca, príř. č. 24/88, ČATLOŠ, F.: Slovenská armáda od 24. júna 1941 do konca vojny, resp. SNP, s. 2; ALU MS Martin, f. F. Čatloš, sign. 129 H5, dodatok s. 7. K vstupu Slovenska do vojny proti ZSSR bližšie pozri MIČIANIK, P.: Vstup Slovenskej republiky do vojny proti Sovietskemu zväzu. In: Slovenský prehľad, 2004, č. 2.

východných hraniciach Slovenska a podliehala veliteľovi divíznej oblasti v Prešove plk.gšt. Rudolfovi Pilfouskovi.³

Ten bol spomenutým rozkazom ministra NO menovaný za veliteľa „osobitnej skupiny“, ktorá sa stala základom budúcej *Rýchlej skupiny*. Ako sudetský Nемеc totiž perfektne ovládal nemčinu a mohol sa tak bez problémov dorozumieť so svojimi budúcimi nadriadenými. Preto ešte 22. júna prišiel do Prešova plk.gšt. Augustín Malár, ktorý od neho prevzal velenie formujúcej sa 2. divízie. „Osobitná skupina“ bola práporom útočnej vozby (PÚV) z Martina (2 roty ľahkých tankov a 2 roty protitankových kanónov) a I. delostreleckým oddielom motorizovaného delostreleckého pluku 11 (I/11 del.odd.) zo Žiliny doplnená na RS. Tá sa mala po doplnení skladať z JPO 2, 2 rôt tankov, 2 rôt protitankových kanónov (kanónov proti útočnej vozbe – KPÚV), 1 motorizovaného delostreleckého oddielu, 1 pešieho práporu na autách z pešieho pluku 6 (Prešov), nákladnej autokolóny s 10 vozidlami z autopráporu 2 (Prešov) a zabezpečovacích jednotiek. Všetky jednotky mali byť doplnené na najvyššie počty a mali dostať vojnovú dotáciu streliva a proviantu.⁴ Spojovací prápor 2 v Prešove dostal rozkaz doplniť RS kombinovanou spojovacou polrotou s 1 telegrafnou a 1 rádiatelegrafnou čatou (obidve mali mať po 4 družstvá). V ten istý deň bol vydaný aj Osobitný rozkaz č. 2 pre JPO 1, ktorý mu nariadil odoslať na východné Slovensko 2 jazdecké čaty, 1 guľometnú čatu (4 ťažké guľomety vz. 24), 1 družstvo zákopníkov, 3 obrnené autá OA vz. 30 a 3 KPÚV vz. 37. Tieto jednotky nemali byť zlúčené s JPO 2 (pre zlý zdravotný stav koní v JPO 2), ale sa mali použiť samostatne.⁵ Všetky uvedené jednotky začali okamžite po obdržaní rozkazu s prípravami na presun do priestoru Medzilaboriec.

23. júna 1941 dostal veliteľ RS od gen. F. Čatloša rozkaz, ktorým bola RS takticky podriadená priamo veliteľstvu nemeckej 17. poľnej armády (generál pechoty Carl-Heinrich von Stülpnagel). 17. armáda bola spolu s 1. pancierovou skupinou (genplk. Ewald von Kleist), 6. (generál – poľný maršal Walter von Reichenau) a 11. armádou (genplk. Eurgen von Schobert) súčasťou skupiny armád *Juh*, ktorej velil maršal Gerd von Rundstedt. Skupina armád *Juh* však bola rozdelená neutrálnym maďarským územím na dve časti. 6. armáda, 1. panc. skupina a 17. armáda boli rozmiestnené od poľského mesta Wlodawa až po hrebene Karpát, a v Rumunsku bola rozmiestnená 3. rumunská, 11. nemecká a 4. rumunská armáda pod formálnym velením rumunského vodcu maršala Iona Antonesca. 17. armáda sa 22. júna 1941 skladala z dvoch armádnych (IV. a LII.) a jedného horského zboru (XXXXIX.), ktoré mali spolu celkom 11 divízií. Z nich bolo 5 peších (PD), 2 ľahké pešie (LPD), 2 horské (HD) a 2 zaisťovacie divízie (ZD). Tie boli nerovnomerne rozdelené medzi IV. armádny zbor (24., 125., 295. PD a 97. LPD), LII. armádny zbor (101. PD a 100. LPD), a XXXIX. horský zbor (257. PD, 1. a 4. HD). V zálohe armády boli 444. a 454. ZD. Táto armáda mala približne 150 000 mužov, ale nemala žiadne tankové a motorizované zväzky. Slovenská RS bola preto pre 17. armádu prínosom ani nie tak svojím početným stavom, ako skôr skutočnosťou, že bola jediným plne motorizovaným zväzkom vyzbrojeným tankmi v celej armáde gen. von Stülpnagela. Ten si to veľmi dobre uvedomoval, a preto hneď vyslal na veliteľské stanovisko RS dvoch styčných dôstojníkov, ktorí sa plk. Pilfouskovi hlásili v Medzilaborciach 24. júna o 01.30 h.⁶

Jednotky určené na zostavenie RS sa medzitým zhromažďovali na severovýchodných hraniciach Slovenska. JPO 2 sa už nachádzal na štátnej hranici ako krycia „západná skupina“ v priestore Čertižné. Skladal sa z cyklistickej a ťažkej eskadróny (s 3 obrnenými autami OA

³Tamže; ALU MS Martin, f. F. Čatloš, sign. 129 E2, Účasť vo vojne proti SSSR, s. 120; Ťaženie, ref 1, s. 6.

⁴VHA Trnava, f. MNO (taj.), 1941, šk. 10 č. 464/1/Taj. 1941, Osobitný rozkaz č. 1, Bratislava 22. júna 1941.

⁵Tamže, Č. 462/Taj., Osobitný rozkaz č. 2, Bratislava 22. júna 1941.

⁶Ťaženie, ref 1, s. 8.; KLUBERT, T.: Bitka pri Lipovci. Rigorózna práca. Bratislava 2001, s. 6-7.; Dějiny Druhé světové války (1939 – 1945), zv. IV. Praha 1978, príl. č. 2, Uskupení sil před útokem fašistického Německa na Sovětský svaz.

vz. 30) a 1. batérie I/11 delostreleckého oddielu. V oblasti Palota sa sústreďovala „východná skupina“ (motorizovaný peší prápor, čata KPÚV, ženijná čata, zvyšné batérie I/11 del. oddielu a spojovacie družstvo) a v oblasti Medzilaboriec „záložná skupina“ (prápor ÚV, ktorý tam dorazil železničným transportom z Martina 23. júna). Úlohou všetkých uvedených jednotiek bolo zabezpečiť zverený priestor proti prípadnému sovietskemu útoku. Tieto jednotky sa utvárali z mierových stavov a pozostávali výlučne z vojakov základnej prezenčnej služby.⁷ Títo mladí muži boli synmi generácie, ktorá ťažko krvácala na bojiskách prvej svetovej vojny. Vojnu poznali „iba z rozprávania otcov“. Väčšina mladých vojakov videla „sústredenie takého veľkého počtu vojska v plnej výzbroji“ prvýkrát v živote. V jednotkách sa stretli mnohí „kamaráti, krajanovia a susedia“, ktorí sa uistovali, že „budú dávať pozor jeden na druhého, pomáhať si, a keby sa stalo to posledné, že oznámia, kde, kedy a ako... ale na smrť sa myslelo najmenej“. Ich úzkosť im pomohlo rozptýliť aj milé správanie obyvateľov východného Slovenska. Vojakov RS vo všetkých východoslovenských mestách a dedinách odprevádzalo množstvo ľudí, ktorí im ochotne ponúkali vodu alebo mlieko.⁸

24. júna o 10.00 h odišiel plk. Pilfousek v sprievode nemeckých styčných dôstojníkov na veliteľstvo 17. armády do Rudnika, kde mu oznámili, že podlieha veliteľovi etapej oblasti v Iwonicach. Pilfousek sa teda odobral do Iwonic s cieľom nadviazať osobný kontakt so svojím bezprostredným nadriadeným. Ešte pred odchodom však vydal rozkaz na presun RS do priestoru Brzozów – Haczów – Kombornia, hoci všetky jednotky podliehajúce skupine ešte neboli v tom čase sústredené v priestore Medzilaboriec.⁹ Napriek tomu prvé jednotky RS vyrazili už o 11.00 h z ubytovacích priestorov smerom k štátnej hranici. Na čele RS postupovali motorizované časti JPO 2, ktoré prekročili slovenské hranice o 12.45 h 24. júna 1941. Za nimi postupovali po trase Medzilaborce – Habura – Čertižné – Jasliská – Dukla – Jaszienica – Blizné – Brzozów spojovacia rota s veliteľstvom RS, motorizovaný peší prápor, PÚV a I/11 del. oddiel. Obidve jazdecké eskadrony JPO 2 a celý JPO 1 zostali na Slovensku. Prvé jednotky dorazili do Brzozówa o 15.00 h a v priebehu dňa dorazil postupne aj zvyšok skupiny. Veliteľstvo RS, I/11 del. oddiel a spojovacia rota sa rozmiestnili v Haczówe, JPO 2 v priestore Humniská, motorizovaný peší prápor II/6 v priestore Stará Wies a prápor ÚV v priestore Kombornia.¹⁰ RS sa tak ocitla v zostave nemeckých vojsk len 23 km od línie frontu. Slovenská armáda sa tým aktívne zapojila do najväčšieho vojnového konfliktu 20. storočia. Zatiaľ však nič nenasvedčovalo tomu, aké tragické udalosti čakajú slovenských vojakov v budúcnosti. Presun v dĺžke 70 km prebehol napriek náročnému terénu hladko, bez očakávaných náletov sovietskeho letectva. Zvyšok dňa 24. júna bol využitý len na usporiadanie jednotiek, opravy vozidiel a na doplnenie výstroja a výzbroje.¹¹ Slovenskí vojaci, z ktorých len málokto mal možnosť dostať sa do zahraničia, boli zvedaví na nové krajiny. „Každý chcel vedieť ako to vyzerá v Poľsku i v Rusku.“ V okupovanej oblasti juhovýchodného Poľska prvýkrát videli následky vojny. Spálené domy, biedne oblečení ľudia. „I keď to boli len začiatky skazy,“ na mladých slovenských vojakoch zanechávali „hlboké dojmy“. Miestne obyvateľstvo podľa uniforiem rýchlo zistilo, že do ich oblasti neprišli Nemci, ktorí tam mali zlú povest' kvôli rabovaniu a násilnostiam voči poľským študentom a Židom. Slováci sa k nim chovali slušne, dávali im teplú stravu i chlieb, a tak sa s nimi rýchlo zblížili. Keď tylové jednotky RS po troch dňoch opúšťali mestečko Dukla, miestni obyvatelia slovenských vojakov „húfne odprevádzali“.¹²

⁷AM SNP Banská Bystrica, XII, príř. č. S 88/87; BAJTOŠ, I.: História slovenského Pluku útočnej vozby 1939 – 1944. Košice 1987, s. 42.

⁸BELKO, J.: Zápisník z východného frontu. Bratislava, 1965. s. 12.

⁹Ťaženie, ref 1, s. 8.

¹⁰Tamže, s. 8-10.; BAJTOŠ, ref 7, s. 42, 43.

¹¹Ťaženie, ref 1, s. 10.

¹²BELKO, ref 8, s. 13-14.

Ráno 25. júna bola RS pripravená v priestore sústredenia vyraziť na front. *Rýchlu skupinu* v tom čase tvorili:

Veliteľstvo (plk.gšt. Rudolf Pilfousek) – 6 dôstojníkov, 4 rotmajstri, 6 mužov;

JPO 2 z Michaloviec (stot.jazd. Tibor Dualský) – cyklistická a ťažká eskadróna, guľometná čata, 12 dôstojníkov, 6 rotmajstrov a 267 mužov;

II/6 motorizovaný peší prápor z peš. pl. 6 v Trebišove (mjr.pech. Karol Hrabec) – 3 pešie roty, 1 guľometná rota, 1 čata KPÚV, 1 čata horských kanónov 75 mm, 1 ženijná čata, 14 dôstojníkov, 1 rotmajster, 629 mužov;

I/11 del. oddiel zo Žiliny (mjr.del. Ján Frtús) – 3 delostrelecké batérie, 1 spojovacia čata, 5 dôstojníkov, 3 rotmajstri, 242 mužov;

Prápor ÚV z Martina (mjr.útv. Jozef Dobrotka) – 2. tanková rota, 3. tanková rota, štábná rota, 2 roty (5. a 6.) KPÚV, 20 dôstojníkov, 13 rotmajstrov, 583 mužov;

Spojovacia rota zo spojovacieho práporu 2 v Prešove – 2 dôstojníci, 97 mužov.¹³

K uvedenému dátumu RS disponovala 59 dôstojníkmi, 27 rotmajstrami a 1 824 poddôstojníkmi a vojakmi, čo bolo spolu 1 910 mužov. Výzbroj zahŕňala: 661 pištolí, 813 pušiek vz. 24, 79 ľahkých guľometov vz. 26, 4 ťažké guľomety vz. 24, 23 kanónov proti útočnej vozbe (KPÚV) vz. 37 M ráže 37 mm, 4 horské kanóny vz. 15 ráže 75 mm, 9 ľahkých húfníc vz. 30 ráže 100 mm, 3 obrnené autá OA vz. 30, 47 tankov (30 LT-35, 10 LT-38 a 7 LT-40), 183 nákladných, 3 cisternové, 3 zdravotnícke a 49 osobných automobilov, 33 motocyklov a 112 bicyklov.¹⁴

Skupina mala silnú tankovú jednotku (žiadna vyššia jednotka slovenskej armády už nemala na východnom fronte k dispozícii toľko tankov), ale jej slabinou bol nedostatok pechoty a delostrelectva. Pechota bola navyše aj slabo vyzbrojená. Nemala žiadne samopaly, žiadne mínomety a len málo ťažkých guľometov. Pridelený I/11 del. oddiel bol s 9 húfnicami neúplný, pretože podľa vojnových tabuliek mal mať 12 húfníc (po 4 húfnice v troch batériách). RS nemala vo výzbroji ani protitankové delá, ktoré by boli účinné proti moderným sovietskym tankom T-34 a KV. KPÚV vz. 37 na ne nestačili, a navyše aj tých bolo v prápore ÚV menej, ako predpisovali tabuľkové počty (5. a 6. rota mala po 8 kanónov vz. 37, podľa tabuliek však každá rota mala mať 12 KPÚV). RS nemala žiadne protiletadlové delá a nedostala ani predpokladanú vzdušnú podporu, čo ju zasa činilo veľmi zraniteľnou zo vzduchu. Veliteľ vzdušných zbraní gen. II.tr. Anton Pulanich ešte 22. júna prideliť *Rýchlej skupine* pozorovaciu letku 1 (12 lietadiel *Letov Š-328*), ktorá mala pre ňu vykonávať vzdušný prieskum a poskytovať jej leteckú podporu. Táto letka sa presunula z poľného letiska Vigľaš (pri Zvolene) na poľné letisko Kamenica nad Cirochou na východe krajiny, avšak žiadne bojové lety v prospech RS nad územím ZSSR nevykonala. V Kamenici nad Cirochou zotrvala v nečinnosti do 29. júna, keď bola pridelená 2. divízii plk.gšt. Augustína Malára.¹⁵ Ďalšou veľkou nevýhodou bola skutočnosť, že okrem tankov nemala RS žiadne iné pásové vozidlá. Ako zistili aj nemecké motorizované zväzky, na nekvalitných sovietskych cestách a v náročnom ruskom bahne sa nemohli pohybovať žiadne kolesové vozidlá, ale len tie, ktoré sa pohybovali na pásoch.

Rýchla skupina mala preto obrovské šťastie, že nenastúpila proti ZSSR hneď 22. júna 1941. V južnej časti ľvovského výbežku totiž v okolí Sambora stála proti nemeckej 17. armáde sovietska 26. armáda (genpor. Fjodor Jakovlevič Kostenko), ktorá bola najmohutnejšou armádou v sovietskych pohraničných vojenských okruhoch. 26. armáda bola rozmiestnená v úseku širokom 130 km od Radymna (severne od Przemysla) po Tvorylne, a zahŕňala 6 streleckých (8., 31., 36., 37., 49. a 55.sz), 5 mechanizovaných (8., 9., 15., 19. a 24.mz) a jeden výsadko-

¹³BAJTOŠ, ref 7, s. 41-43.

¹⁴Tamže: Ťaženie, ref 1, príl. č. 1a.

¹⁵RAJNINEC, J.: Slovenské letectvo 1939 – 1941, 1. zv. Bratislava 1999, s. 106-107.

vý zbor (1.vz), čo bolo spolu 17 streleckých (SD), jedna horská strelecká (HSD), 10 tankových (TD), 5 motorizovaných divízií (MD) a 3 výsadkové brigády. Armáde podliehali aj 2 protitankové brigády (2. a 5.), 11 delostreleckých plukov (205., 207., 233., 236., 305., 368., 437., 507., 543., 555. a 646.), 10 húfnicových plukov (4., 168., 324., 330., 331., 376., 526., 529., 538. a 589.), 3 protiletadlové pluky (3., 4. a 263.) a 1. divízia obrnených vlakov. Časť týchto síl sa mala predisponovať k 5., 6., 18., 20. a 21. armáde. Nemecký útok však túto reorganizáciu prerušil. Tri mechanizované zbory (9., 19. a 24.mz) boli v tom čase sústredené takmer 300 km od hraníc v trojuholníku Proskurov – Vinnica – Novograd Volynskij, kde čakali na doplnenie výzbroje. Južne od 26. armády bola na 500-kilometrovom úseku umiestnená 12. armáda (genmjr. Pavel Grigorjevič Ponedelin) s 13.sz (44., 58. a 192. HSD), 17.sz (60. a 96. HSD, 164. SD), 16.mz (15. a 39. TD, 204. MD), štyrmi delostreleckými plukmi (269., 274., 283. a 468.), 4. protitankovou brigádou, 37. ženijným plukom, 20. a 30. protiletadlovými oddielom a 293. spojovacím práporom. Tejto armáde podliehali aj 10., 11. a 12. opevnený rajón, ako aj 93., 94., 95., 96. a 97. pohraničný útvar NKVD. Obidve armády podliehali sovietskemu *Juhozápadnému frontu*, ktorému velil genplk. Michail Petrovič Kirponos.¹⁶

Rýchla skupina mala útočiť na styku týchto dvoch armád. 26. armáda mala na južnom krídle 8.sz (72. HSD, 99. a 173. SD) genmjr. Michaila Georgijeviča Snegova. Styk s 12. armádou zabezpečovala 72. horská strelecká divízia (gen. Pavel Ivlijanovič Abramidze). 12. armáda mala na severnom krídle 13.sz (44., 58. a 192. HSD) pod velením genmjr. Nikolaja Kuzmiča Kirillova. Styk s 26. armádou zabezpečovala 192. HSD (plk. S. D. Gubin), ktorá bola na začiatku júna prisunutá z Turkménska. V osi postupu RS bol v okolí Drogobyča sústredený aj dobre vycvičený 8.mz (genpor. Dmitrij Ivanovič Rjabyšev), ktorý sa skladal z 12. TD, 34. TD a 7. MD. Zbor disponoval až 969 tankmi, z čoho bolo 119 ťažkých (48 T-35, 69 KV-1, 2 KV-2) a vyše 100 moderných stredných T-34! To z neho robilo najmohutnejšie vyzbrojený mechanizovaný zbor na celom sovietsko-nemeckom fronte!¹⁷ Gen. Stülpangel nemohol proti tejto

¹⁶ARUŠAŇAN, B.: Bojevyje dejstvija 12. armii v načal'nyj period vojny. In: Vojenno-istoričeskij žurnal, 1973, č. 6, s. 61-62.; BAGRAMJAN, I. CH.: Tak začíjala válka. Praha 1972, s. 62.; FIDLER, J.: Strategické rozvinování sovětských pozemních sil v červnu 1941. In: Historie a vojenství, 2002, č. 3, s. 647, 659-660; http://www.battlefield.ru/library/battles/oob/oob1_04.html. 12. armáda mala pôvodne zaútočiť cez karpatské priesmyky Podkarpatskej Rusi a východného Slovenska na Maďarsko a Slovensko, a tak odrezat' Nemecko od ropných zdrojov v Rumunsku. Preto mala podľa sovietskych vojnových plánov zahŕňať len štyri horské divízie (44., 58., 96. a 192. HSD). Nemecký útok tieto plány zmaril, takže 12. armáda mala k 22. júnu 1941 vo svojom stave aj jednotky určené pre formujúcu sa 18. armádu. To predstavovalo minimálne 100 000 mužov, 798 – 986 tankov a 180 lietadiel. 9.mz (20. a 35. TD, 131. MD) v okolí Novogradu Volyňského disponoval 285 tankmi, 19.mz medzi Vinnicou a Žitomirov (40. a 43. TD, 213. MD) mal 280 (z toho 5 typu KV a 2 T-34) a 24.mz (45. a 49. TD, 216. MD) v okolí Proskurova mal len 222 tankov (iné zdroje uvádzajú 410). 26. armáda tak mala k dispozícii minimálne 2 459 tankov. PEJČOCH, I. – SPURNÝ, S.: Obrněná technika 3 (SSSR 1919 – 1945, I. část). Praha 1999, s. 42-43.; <http://www.battlefield.ru/library/bookshelf/stats/stat6.html>.

¹⁷ARUŠAŇAN, ref 16, s. 61. Horským streleckým divíziám 12. armády chýbalo 35 % vojakov, mali nedostatok motorových vozidiel a komunikačných prostriedkov (najmä rádiostanic). Tankové divízie 8.mz mali po dva tankové pluky, motorizovaná divízia mala jeden tankový pluk. 7. MD (plk. Gerasimov) bola rozmiestnená v okolí Stryja. Jej tankový pluk bol vyzbrojený tankmi BT. 12. TD (genmjr. T. A. Mišanin) bola umiestnená v okolí Boryslavu, a disponovala väčšinou ťažkých tankov KV-1 (58 kusov). Elitná 34. TD (plk. I. V. Vasiljev) mala tankové pluky v Sadovej Višni a Grodsku Jagelonskom. Taktiež disponovala 58 ťažkými tankmi. Bolo tu sústredených všetkých 48 starších päťvážových tankov T-35, ale len 10 moderných KV-1. Tanky T-34 boli zhruba rovnomerne rozdelené medzi obidve tankové divízie. Jeden tank KV-1 používal veliteľ zboru genpor. Rjabyšev a obidva mohutné KV-2 tvorili zálohu rozviedky veliteľstva zboru. Ostatné tanky vo výzbroji zboru boli najmä ľahké typy T-26, BT-5, BT-7, obojživelné T-37, a v menšej miere aj stredné trojvežové T-28. Do naplnenia tabuľkových počtov zboru ešte chýbalo 62 tankov. Posádky nových tankov navyše neboli úplne zohrané, pričom najväčšie problémy s výcvikom mali vodiči tankov T-34. Chýbali opravárenské dielne a náhradné súčiastky. Naplnené neboli ani počty pechotných (najmä samopalov, ľahkých a veľkorážnych guľometov) a delostreleckých zbraní, ale najväčším problémom bol akútny nedostatok nákladných áut a delostreleckých traktorov (ich stavy boli naplnené len na 25 – 30 %). Rátalo sa s tým, že po vyhlásení mobilizácie potrebné autá a traktory dodá národné hospodárstvo. Nemecký útok to však znemožnil. Napriek tomu bol 8. mz najsilnejším tankovým zväzkom na svete, ktorý nemal na nemeckej strane obdobu. BAGRAMJAN, ref 16, s. 70, 77-79; PEJČOCH, SPURNÝ, ref 16, s. 42; PENEŽKO, G. I.: Písané na tanku (Zápisky sovietskeho dôstojníka). Praha 1951, s. 7, 65, 170, 186; POPEL, N. K.: V těžké době. Praha, 1963. s. 9-10, 14, 91.

mohutnej sile postaviť žiadne tankové jednotky, čo sa aj prejavilo na pomalom postupe jeho armády po zahájení akcie BARBAROSSA. Napríklad 257. PD prekročila pohraničnú rieku San severne od Przemysla s veľkými ťažkosťami. Najprv musela čeliť protiútokom sovietskych streleckých divízií, a potom musela prekonať opevnenia *Molotovovej línie* medzi Przemyslom a Lvovom. 101. LPD útočiaca na Przemysl narazila v meste na tvrdý odpor sovietskej 99. SD. Nemci mesto po ťažkých bojoch obsadili, ale 99. SD ho protiútokom získala späť! Na juh od Przemysla v úseku XXXIX. horského zboru bola situácia ešte horšia. Prvý deň útoku na ZSSR bol „najkrvavejší, aký 1. horská divízia zažila“. Boj trval až 16 hodín. Divízia utrpela ťažké straty, hoci dosiahla rieku Lubačovku, vzdialenú od svojho východiska 16 km.¹⁸ Ešte horšie dopadli jednotky, ktoré narazili na tankové útvary 8.mz.

Sovietsky *Juhozápadný front* dostal 22. júna od *Stavky* rozkaz zaútočiť smerom na Lublin a do večera 24. júna mesto obsadiť. Cieľom operácie malo byť obklúčenie a zničenie nemeckej 6. armády a 1. pancierovej skupiny. Namiesto organizovania obrany mala teda Červená armáda zaútočiť a preniesť vojnu na územie nepriateľa! Bola to nereálna úloha, pretože tri z piatich mechanizovaných zborov tohto frontu sa nachádzali zhruba 300 km od nemeckých hraníc a do dvoch dní mali dosiahnuť mesto Lublin 100 km v hĺbke nepriateľského územia. Vzdušný priestor navyše suverénne ovládala nemecká *Luftwaffe*. Tento rozkaz však podstatne upravil samotný Stalin.¹⁹ 8.mz, sústredený najbližšie pri hraniciach, namiesto rozkazu udrieť do boku 1. pancierovej skupiny postupujúcej na východ, dostal o 10.00 h z veliteľstva 26. armády rozkaz zahájiť ihneď presun na západ. Do večera sa mal celý zbor sústrediť v lesoch západne od Sambora na styku 26. a 12. armády. Gen. Rjabyšev už 18. júna na vlastnú zodpovednosť vyviedol časť plukov z kasární do priestorov sústredenia, takže prvé útoky *Luftwaffe* zbor prakticky nezasiahli. Zbor okamžite vyrazil na zhruba 80 km dlhý presun. Vojaci neskryvali nadšenie. Nepochybovali o tom, že boje sa rýchlo „prenesú z pohraničného pásma na územia susedných štátov a potom do Nemecka“. Okolo poludnia 22. júna tankový prápor 34. TD, vyzbrojený najmodernejšími strednými tankmi T-34 a ťažkými KV-1, zaútočil na žiadosť veliteľa streleckej divízie na nemecké jednotky, ktoré s podporou ľahkých tankov a obrnených transportérov prekročili rieku San pri Przemysli. Útok tankov BT, T-34 a KV-1 s účinnou podporou delostrelectva priniesol okamžitý úspech. Všetky nemecké jednotky prepravené cez rieku boli zničené. Bol to prvý útok nových tankov T-34 a KV-1 uskutočnený na východnom fronte. Útok bol zničujúci a ukázal, že *Wehrmacht* nemá proti týmto typom žiadnu účinnú protitankovú zbraň. Ešte v tú noc okolo 23.00 h bol už celý zbor sústredený v lesoch západne od Sambora.²⁰ Ocitol sa tak v oblasti, ktorou mala postupovať slovenská RS. Tá by v prípade bojového stretnutia s tankovými divíziami 8. mz dopadla rovnako, ako nemecké jednotky pri Przemysli. Slovenské 37 mm KPÚV vz. 37 i tankové delá rovnakej ráže v tankoch LT-35 a LT-38 stroje T-34 a KV-1 nemohli ohroziť a ľahké húfnice vz. 30 zasa nemali k dispozícii protitankovú muníciu.²¹ Slovenskú RS zachránili pred zničením iba chaotické rozkazy sovietskeho velenia.

¹⁸BAGRAMJAN, ref 16, s. 112, 124; CARELL, P.: Operace Barbarossa. Plzeň 1996, s. 18-19, 27; LUCAS, J.: Hitlerovy horské jednotky. Praha 1994, s. 92.

¹⁹BAGRAMJAN, ref 16, s. 118; VOLKOGONOV, D.: Triumf a tragédia 2. (Politický portrét J. V. Stalina). Bratislava 1990, s. 148-149; Dějiny Druhého, ref 6, s. 37.

²⁰POPEL, ref 17, s. 14, 20-27, 73; VOLKOGONOV, ref 19, s. 152.

²¹Túto skutočnosť si slovenské obsluhy 37 mm KPÚV vz. 37 M a posádky dvoch ľahkých tankov LT-35 tankovej roty 11 Poľného zboru prakticky overili 30. júla 1941 počas skúšobných strelieb na opustené tanky BT-7 a T-34 (pravdepodobne od 8.mz). BT-7 bol prestrelený a následne zapálený, avšak T-34 sa ukázal byť pre slovenské protitankové delá a ľahké tanky nepriestrelný. (VHA Trnava, ZD, sign. III/176, č. 116.185/Taj. Dd. 1941, 31. 7. 1941; FRANCEV, V.: Útočná vozba slovenskej armády 1939 – 1944. In: Historie a vojenství, 1997, č. 2, s. 117.) Fotografia z cvičnej streľby tankov LT-35 na tank T-34 bola neskôr slovenskou propagandou prezentovaná ako záber z „tankového súboja“. (CINCÍK, J. – DORÁNSKY, J.: Od Tatier po Kaukaz. Turč. sv. Martin 1943, s. 36.) Filmové zábery zo skúšobných strelieb KPÚV vz. 37 M a LT-35 na tank BT-7, a jeho následné zapálenie, sa zasa objavili ako „bojové“ v propagandistickom dokumentárnom filme spoločnosti Nástup z roku 1942 Od Tatier po Azovské more.

Ešte v noci prvého dňa vojny totiž 8.mz dostal rozkaz sústrediť sa 25 km východne od Ľvo-va a začleniť sa do 6. armády. Tak sa preň začali chaotické presuny v smere východ – západ (zbor sa 23. júna presunul opäť na západ od Ľvova, aby 24. júna dostal rozkaz na presun na Brody opäť severovýchodne od Ľvova), ktoré trvali až do 26. júna. Zbor sa doslova motal „v začarovanom trojuholníku Stryj – Przemysl – Ľvov“, bez toho, aby zasiahol do boja. Hoci ho neustále napádala *Luftwaffe*, ktorá mu zničila zásobovacie kolóny s municiou a pohonnými hmotami, a mnoho tankov zostalo pre poruchy opustených na cestách v neporušenom stave, 26. júna mal zbor ešte stále okolo 600 tankov (z toho 170 T-34 a KV).²² V zúrivých bojoch s 1. pancierovou skupinou v okolí Dubna a Brodov bol ale 8. mz do začiatku júla 1941 úplne zničený. Veľká časť zboru tu bola 30. júna obklúčená pod velením komisára zboru brig.kom. Nikolaja Kirilloviča Popela. Popel zhromaždil 1 800 vojakov (z toho 50 ranených) a 15 tankov, s ktorými sa začal prebíjať na východ. Po viac ako mesiaci sa mu so zvyškami zboru podarilo prebiť k hlavným silám *Juhozápadného frontu*. Rozbitý zbor bol najprv prevelený do zálohy frontu a na konci júla 1941 bol kvôli nenahraditeľným stratám zrušený.²³ Jeho prvý nečakaný útok však pribrzdil nemecký postup a spôsobil, že nemecká 17. armáda postúpila v prvý deň vojny len o 10 – 20 km a v južnej časti svojho úseku už rieku San v ten deň neprekročila. Úspech 1. pancierovej skupiny, ktorá 25. júna obsadila Dubno a ohrozila tak tyl 6., 26. a 12. sovietskej armády, však uľahčil situáciu 17. armády, pretože gen. Kirponos proti nej postupne nasadil všetky svoje mechanizované zbory.²⁴ Od 24. júna sa tak pred 17. armádou nenachádzali žiadne sovietske mechanizované zväzy. Armáda mohla zahájiť postup na východ. Jej úlohou bolo prekonať sovietske pohraničné opevnenia, zničiť sovietske vojská v okolí Ľvo-va, dosiahnuť Vinnicu a postupovať ďalej na východ. V tom čase už bola v jej zostave aj slovenská *Rýchla skupina*.

Veliteľ 17. armády gen.pech. Carl-Heinrich von Stülpnagel privítal RS 25. júna 1941 zdvo-rilostným telegramom:

„Pozdravujem vo sväzku armády prišlé slovenské jednotky, pamätajúc na statočné chova- nie veliteľov a ich otcov už z minulej vojny.

My budeme pred našimi úlohami stáť vo vernom priateľstve zbraní, pre spoločnú šťastli- vejšiu budúcnosť našich obidvoch národov.

Podpísaný: von Stülpnagel, gen. pech a vel. 17. armády.²⁵

Plk. Pilfousek vo svojej odpovedi uistil gen. Stülpnagela, že slovenské jednotky „budú udat- ne bojovať pre novú Európu Adolfa Hitlera!“²⁶ Pilfouskova odpoveď dostatočne ilustruje jeho

²²PEJČOCH, SPURNÝ, ref 16, 58-59; PENEŽKO, ref 17, s. 23-48; POPEL, ref 17, s. 28-43; VOLKOGONOV, ref 19, s. 152. Len počas prvého presunu 23. júna 1941 musela 34. TD zanechať na ceste kvôli mechanickým po- ruchám 6 ťažkých tankov T-35. PENEŽKO, ref 17, s. 23.

²³Tamže, s. 169-172. Popel dostal 27. júna od komisára Juhozápadného frontu nezmyselný rozkaz na okamžitý útok na Dubno. Pod hrozbou trestu smrti ho mal do večera dobyť bez ohľadu na to, že sa nepodarilo zhromaždiť ce- lý zbor. Z 34. TD, pluku 12. TD a pluku motocyklistov bola preto vytvorená „Rýchla skupina“ s takmer 15 000 muž- mi a vyše 160 tankmi. Dubno bolo dobyté, ale skupina v ňom bola obklúčená. Na strastiplnej ceste k sovietskym líniam sa spojila so zvyškami 406. streleckého pluku (124. SD) pod velením plk. Novikova. Spolu 1 778 vojakov a 3 ukoristené nemecké protitankové kanóny ráže 37 mm dorazili na začiatku augusta 1941 k sovietskym líniam. (POPEL, ref 17, s. 131-266.) Na východný breh Dnepra sa po ťažkých bojoch nedostalo viac ako 10 % tankov a 21 % obrnených vozidiel zboru. Rovnako dopadli aj ďalšie mechanizované zbory z pohraničných oblastí. Na začiatku jú- la 1941 boli 4., 8. a 15.mz prevelené do zálohy frontu, pričom všetky tri dokopy nemali viac ako 100 tankov! Naj- silnejšia tanková armáda sveta tak bola ľahkovážne premrhaná v nezmyselných protiútokoch, takže už nikdy nebola obnovená v pôvodnej sile. Zo štábu zničeného 8.mz bolo 3. augusta sformované veliteľstvo novej 38. armády, kto- rej spočiatku velil aj gen. Rjabyšev. BAGRAMJAN, ref 16, s. 152-153, 168, 239, 257; VOLKOGONOV, ref 19, s. 152-153.

²⁴Dějiny Druhé, ref 6, s. 41.

²⁵Ťaženie, ref 1, s. 12.

²⁶Tamže.

charakter i názorovú orientáciu, ktorá však bola cudzia väčšine slovenských vojakov. V tom čase sa nemecká 454. ZD južne od mestečka Sanok opäť pokúsila neúspešne prekonať rieku San, a získať na jej východnom brehu predmostie. Paľba zo železobetónových bunkrov Molotovej línie tento pokus zmarila. RS bola preto dočasne podriadená 454. ZD. Dostala rozkaz „prekročiť nemecké jednotky v priestore severne Sanoka,“ postupovať v smere Dinow – Lipa – Wojtkowa, dosiahnuť Krościenko, a odtiaľ vyslať prieskum na Chyrów. V prípade silného odporu mala RS napadnúť odzadu sovietske opevnenia v priestore Sanok – Lesko. Skupine boli podriadené dva pešie prápory 4. zaisťovacieho pluku a cyklistický prápor nemeckej 454. ZD. Po predbehnutí nemeckej pechoty mala RS opäť prejsť pod priame velenie veliteľa etapnej oblasti, a teda operovať samostatne. Jej postup mal umožniť nemeckým divíziám pri Sanoku a Lesku prekročiť rieku San, a po dvoch dňoch konečne začať s postupom na východ.²⁷

Popoludní 25. júna 1941 sa začala RS presúvať z okolia Brzozowa a Haczowa k obci Temeszów (asi 15 km severne od Sanoku) na rieke San. San je prudká a kľukatá rieka, ktorá sa „hlboko vклиňuje do východných svahov Karpát“. „Jej údolie severne od Przemysla je dosť široké, miestami dosahuje dvoch kilometrov, ale potom sa neustále zužuje a prehlbuje. Až k mestu Sanok je rieka dosť hlboká, ale ďalej po prúde je ju možné takmer všade prebrodiť.“²⁸ Práve v tomto úseku ju mala prebrodiť RS. Prechod cez rieku začal ešte v ten večer o 17.00 h a nebol jednoduchý. Vyznačený brod bol sice široký asi 100 m a bol pomerne plytký, avšak dno Sanu bolo v tomto úseku piesočnaté a štrkovité. Terénne vozidlá (najmä trojnápravné) rieku postupne prekonal, ale na nečakané problémy narazili tanky. Štrk sa im totiž aj pri najmenších manévroch počas brodenia dostával do pásov, a preto časť tankov v rieke uviazla. Jeden LT-38 sa dokonca pri malom vybočení z vyznačenej trasy celý ponoril do vody, ale kým doň natiekla voda, stihol sa vyštverať na druhý breh rieky. Vozidlá uviaznuté v štrku boli postupne vytiahnuté na druhý breh prípravami a tankmi pomocou oceľových lán. Bolo preto veľkým šťastím, že sovietske pozemné a letecké sily proti RS aktívne počas brodenia Sanu nezasiahli.²⁹ Vozidlá II/6 mot. peš. práporu a I/11 del. oddielu nemohli rieku prebrodiť, a preto zostali obidve jednotky na západnom brehu Sanu podriadené 454. ZD. Tá im 25. júna o 21.00 h nariadila presunúť sa cez Grabownice, Jurowce do Tarnawy v priestore mesta Sanok. Obidve slovenské jednotky dorazili do Tarnawy nadržanom 26. júna. Tu dostali rozkaz zaútočiť nasledujúci deň na Lesko. Tento rozkaz bol však ešte 26. júna zmenený a II/6 mot. prápor bol odoslaný do Temeszowa, kde mal byť opäť podriadený RS. Jednotky II/6 práporu potom vyrazili do Temeszowa, kam dorazili o 18.00 h. S pomocou tankov 3. tankovej roty prebrodili San a opäť sa podriadili RS. Delostrelecký oddiel však 454. ZD ešte využila v rámci del. pluku 221 pri podpore svojej útočnej činnosti na západnom brehu Sanu. Slovenským delostrelcom sa počas činnosti v prospech tejto divízie podarilo zasiahnuť a zapáliť sovietske divízne veliteľstvo.³⁰

Oslabená RS (JPO 2 a PÚV) mala už medzitým za sebou svoju prvú bojovú akciu, ktorá bola zároveň aj prvou bojovou akciou slovenskej armády na východnom fronte. V noci z 25. na 26. júna dorazila RS o 4.00 h do obce Malawa. Ešte večer 25. júna plk. Pilfousek prekonzultoval v Temeszowe s veliteľom 454. ZD bojové nasadenie RS na nasledujúci deň. Na svitaní 26. júna 1941 vyrazila RS z Malawy na svoju prvú bojovú akciu. Na čele pochodového prúdu sa nachádzala 3. tanková rota npor.útv. Jána Jarembáka s tankmi LT-35. Tá rýchlo obsadila priestor Bircza a Leszcawa, ktorý sovietske jednotky vyprázdnil. Pilfousek nariadil pokračovať v postupe po osi Leszcawa – Wojtkowa s cieľom dosiahnuť obec Krościenko. V obci Trzcianiec sa však od miestneho obyvateľstva dozvedel, že zalesnené svahy okolo obce Wojtkowa sú obsadené sovietskymi jednotkami v pripravených obranných postaveniach, navyše s delostreleckou

²⁷Tamže, s. 13-16.

²⁸BAGRAMJAN, ref 16, s. 34.

²⁹Ťaženie, ref 1, s. 17.; PYŠNÝ, E.: Oceľ a myšlienka (Články, reči a úvahy o prvej kapitole bojov slovenského národa proti boľševikom). Žilina 1941, s. 221; BAJTOŠ, ref 7, s. 44.

³⁰Tamže; Ťaženie, ref 1, s. 17-18; PYŠNÝ, ref 29, s. 222.

podporou. Predvoj RS, tvorený 3. tankovou rotou a 8 nemeckými motocyklami, napriek tomu postupoval k Wojtkovej.³¹ Keď sa predvoj RS priblížil na účinný dostrel sovietskych obrancov, spustili na ňu paľbu z pechotných zbraní (pušiek, ľahkých a ťažkých guľometov). Slovenské tanky a KPÚV z práporu ÚV na sovietske oporné body ihneď zaútočili. Čelná čata 3. tankovej roty pod velením por. Jána Dulá pritom prenikla do obce. Por. Dulá so svojím tankom LT-35 a s LT-40 veliteľa roty npor. Jarembáka sa pokúsili zaútočiť na sovietske obranné postavenie umiestnené na kopci južne od Wojtkovej, pričom tretí LT-35 ich zaisťoval v obci proti obrane umiestnenej na severných svahoch. V ťažkom teréne však onedlho Dulov LT-35 a Jarembákov LT-40 uviazli v hlbokom závoze. Sovietski pešiaci to zistili a okamžite vyrazili do protiútok. Ján Dulá vyskočil v prudkej paľbe z tanku a bežal požiadať o pomoc veliteľa tretieho LT-35 des. Gustava Krúpa, ktorý ostal so svojím vozidlom v dedine. S jeho pomocou bol Dulov tank rýchlo uvoľnený. Npor. Jarembákovi sa medzitým podarilo stroj uvoľniť aj bez cudzej pomoci. Všetky tri stroje potom zaútočili na približujúcich sa červenoarmejcov. Tí sa dali hneď na ústup, pretože v otvorenom boji nemali proti tankom šancu na úspech. Tanky ich prenasledovali až k obranným postaveniam. Npor. Jarembák so svojím vozidlom dokonca zničil niekoľko guľometných hniezd, obsluhy ktorých sa tvrdošijne bránili. Napriek tomu veľa nechýbalo a RS skoro prišla o jeden nepoškodený LT-35, ktorý takmer padol do rúk červenoarmejcov. Stroj zachránila iba rozvaha jeho posádky.³²

Ostatné tanky a KPÚV sa medzitým pokúšali s podporou cyklistickej eskadróny JPO 2 zlikvidovať sovietsku obranu juhozápadne od obce. Tu sa opäť vyznamenal veliteľ tanku des. Gustav Krúpec, ktorý v prudkej paľbe zachránil raneného vojaka z JPO 2 a zničil sovietske nákladné auto naložené municiou. Sovietsku obranu sa podarilo zničením niekoľkých ďalších guľometných hniezd čiastočne paralyzovať a slovenské jednotky obsadili Wojtkovu. Na prelomenie sovietskej obrany však chýbala pechota a najmä delostrelectvo. Onedlho spustili sovietske pešie jednotky a delostrelectvo prudkú paľbu z pechotných zbraní, mínometov a 76,2 mm diel na výšiny severne a južne od Wojtkovej, ktoré obsadili slovenské jednotky. Neskôr preniesli paľbu na samotnú obec, v ktorej začali horieť niektoré domy. Plk. Pilfousek si uvedomoval, že nemá prostriedky na umlčanie sovietskeho delostrelectva. Dvakrát sa preto vrátil späť do Kuzminej (prvýkrát v obrnenom aute, druhýkrát na motocykli), aby získal nemecké posily (postupovali tadiaľ nemeckí cyklisti a delostrelecká batéria). Tie však nedostal, a preto vydal rozkaz na ústup.³³ Vo Wojtkovej medzitým vypukla panika. Ako prví paľbu nevydržali a dali sa na ústup ôsmi pridelení nemeckí motocyklisti. Za nimi začali ustupovať aj slovenské jednotky, ktoré sa zastavili na ceste medzi obcami Kuzmina a Roztoka. Plk. Pilfousek stiahol späť cyklistickú eskadrónu (ktorá práve postupovala na juhozápadných svahoch pri Wojtkovej) a vytvoril dočasný záchyt na svahoch severozápadne od obce. Ústup cyklistickej eskadróny sa nezmenil na panický útek iba vďaka chladnokrvnosti niekoľkých dôstojníkov. Pobočník veliteľa JPO 2 npor. jazd. Jozef Vražda zostal s obsluhou ťažkého guľometu v silnej nepriateľskej paľbe kryť ústup svojich jednotiek, až kým neustúpili poslední vojaci. Podobne jednal aj por. jazd. Juraj Laurinc, ktorý, ako veliteľ čaty, ustúpil z dosiahnutého postavenia ako posledný.³⁴

Dočasná obrana sa po ústupe vytvorila na svahoch „asi 500 m juhovýchodne od Trzcianiec zo zvyškov mužstva pozbieraného po ceste z Wojtkovej do Trzcianiec“. Tu prejavil chladnokrvnosť a dobré organizačné schopnosti I. ordonančný dôstojník veliteľstva RS npor. jazd. Ján Straka, ktorý ustupujúcich vojakov organizoval do jednotiek a odosielať na obranné postavenie. Po 19.00 h slovenskú obranu posilnila aj nemecká cyklistická eskadróna, ako aj II/6 mot.

³¹Ťaženie, ref 1, s. 18.

³²Tamže, s. 18, 49-51; VHA Trnava, 55-57-4, šk. 57, Vel. armády, čís.: 1021/1941, SV. 4. júl 1941; Z galérie nositeľov železného kríža. (Tanky v útoku). In: Stráž vlasti, 2, 1944, č. 27, s. 12.

³³Ťaženie, ref 1, s. 18, 50.

³⁴VHA Trnava, 55-57-4, Vel. armády, Čís.: 1021/1941, SV. 4. júl 1941; Ťaženie, ref 1, s. 19, 52-53.

peš. prápor. Sovietska pechota (podporovaná 2 horskými kanónmi) ihneď nadviazala priamy dotyk s dočasnou obrannou čiarou. Nevyvíjala ale žiadnu útočnú činnosť, pretože obrana bola na svahoch juhovýchodne od obce Roztoka posilnená aj II. práporom nemeckého 4. zaisťovacieho pluku. Za sovietskou líniou však zostalo niekoľko slovenských vojakov, ktorým sa nepodarilo včas ustúpiť. Des. František Kvasnička (PÚV) sa v boji odtrhol od svojej jednotky, ale nevzdal sa. V noci narazil na strel. Ľudovíta Plesku (PÚV), ktorý ako jediný člen obsluhy zostal celú noc za sovietskymi líniami strážiť poškodený KPÚV vz. 37! Des. Kvasnička zostal pri kanóne, zatiaľ čo strel. Pleskovi sa ráno podarilo dosiahnuť vlastnú líniu a požiadať o jeden tank, ktorý potom kanón výpadom zachránil. Podobne jednal aj strel. Štefan Putiš (taktiež od PÚV), ktorý zostal v silnej delostreleckej paľbe so svojím KPÚV, tiež za sovietskou líniou. V noci svoj kanón odtiahol do úkrytu a zachránil ešte aj 12 opustených bicyklov.³⁵ Títo vojaci, ktorí nikdy pred tým nezažili skutočný boj, preukázali nesmiernu odvahu a schopnosť samostatného jednania vo veľmi ťažkej situácii. Je zaujímavé, že nikoho z nich nenapadlo vzdať sa ČA, hoci mali na to vyslovene ideálnu príležitosť. Ráno o 8.00 h 27. júna vyrazila čata LT-35 3. tankovej roty z postavenia pri Trzcianieci pozdĺž svahov juhozápadne od Wojtkovej a zistila, že sovietske jednotky sa pred svitaním odpútali a ustúpili na východ. Prenasledovanie prevzali nemecké jednotky a slovenské tanky sa vrátili späť. Straty, ktoré utrpela RS vo svojej prvej bojovej akcii, boli nízke. Padol len 1 vojak a ďalších 6 bolo ranených. Prvým padlým slovenským vojakom na východnom fronte bol des. asp. Štefan Fábry (JPO 2).³⁶ Straty ČA sa nepodarilo zistiť. Velenie RS ani nevedelo, k akej jednotke patrili sovietske oddiely brániace Wojtkovu, hoci nemecké velenie malo o sovietskych jednotkách a ich veliteľoch podrobné informácie, vydané dokonca formou špeciálnych brožúr! RS v ten deň bojovala spolu so 444. a 454. ZD proti sovietskej 192. HSD, ktorú podporovali dva zborové delostrelecké pluky. Severne od nej sa bránila 72. HSD podliehajúca sovietskej 26. armáde.³⁷

Keďže nemecká 454. ZD stále nedokázala postúpiť cez Sanok na východ, 27. júna sa zmenil smer postupu RS na západ. RS bola podriadená nemeckej bojovej skupine plk. Julia Corettiho (zaisťovací pluk 4, bojová skupina pplk. Baath, policajný pluk 303 a slovenská RS), ktorá sa už nachádzala na východnom brehu Sanu v tle sovietskych opevnení. Jej úlohou bolo zabezpečiť sa najprv proti prípadnému sovietskemu útoku od juhu a východu, pretože od sovietskych jednotiek pri Rybotyczi a Wojtkovej sa očakávali útočné zámery (tie však práve v ten deň dostali rozkaz na ústup). Potom mala zaútočiť na sovietske opevnenia od východu a umožniť tak oproti útočiacej 454. ZD prekonať riekou. Corettiho skupina mala spolupracovať aj so vzdušným prieskumom. V rámci 454. ZD bola nasadená aj slovenská jazdecká eskadróna, ktorá mala po prekročení Sanu doplniť bojovú skupinu plk. Corettiho. RS dostala rozkaz postupovať po osi Kuzmina – Tyrawa Woloska – Zaluž. Predvoj tvorili dve OA vz. 30 ťažkej eskadróny JPO 2, dve čaty tankov 2. tankovej roty a jedna čata KPÚV. V hlavnom voji bola cyklistická eskadróna, II/6 prápor a zvyšok tankových jednotiek (1 čata tankov 3. roty a štyri KPÚV boli dočasne podriadené nemeckému II/4 práporu pri obci Rasztoka a pripojili sa k RS neskôr). Trény zostali vzadu. Preskupenie zabezpečil II. prápor a 8. rota nemeckého peš. pl. 4 na okraji Kuzminy a severozápadnom okraji Roztoky.³⁸ RS zahájila postup o 10.00 h. Postup prebiehal bez problémov, okrem malého incidentu pri obci Tyrawa Woloska, kde na slovenské jednotky zahájil paľbu oddiel asi 150 sovietskych vojakov. Postup sa však nezastavil, pretože táto sovietska jednotka pred tankmi RS rýchlo ustúpila smerom k obci Rakowa. Čelné jednot-

³⁵Tamže, s. 50-51; VHA Trnava, 55-57-4, Vel. armády, Čís.: 1021/1941, SV. 4. júl 1941.

³⁶Tamže; Ťaženie, ref 1, s. 23, 49-50, príl. č. 15; BAJTOŠ, ref 7, s. 45; Padli za vlasť. In: Kalendár slovenského vojska (1943). Bratislava 1943, s. 59.

³⁷Práve 26. júna 1941 odovzdala 12. armáda na rozkaz Stavky novosformovanej 18. armáde 17.sz, 16.mz a 4. protitankovú brigádu. Nemecký útok totiž tieto útvary spočiatku obišiel, pretože boli rozmiestnené na hraniciach s Maďarskom. Na polovicu sa tak zároveň skrátil obranný úsek armády, ktorej zostal iba 13.sz. ARUŠAŇAN, ref 16, s. 62.

³⁸Ťaženie, ref 1, s. 20-23.

ky RS potom dosiahli o 13.00 h Zaluž (Zalusz), vzdialený asi 10 km východne od Sanoku. Slovenské jednotky sa tak dostali do opevneného pásma, ktoré bolo neoficiálne nazývané *Molotovova línia*. Železobetónové bunkre boli postavené na východnom brehu rieky San so strieňami otočenými na západ proti nemeckému územiu. RS tak prišla k týmto opevneniam odzadu, kde boli najviac zraniteľné. Zo Zaluža mali hlavné sily RS postupovať na Lesko (asi 10 km južne od Zaluža) a slabšia prieskumná časť RS spolu so štábom veliteľstva bojovej skupiny Coretti mala vyraziť do Sanoku proti hlavným postaveniam pevnostnej línie.³⁹

Táto *Molotovova línia* bola z vojenského hľadiska zaujímavým projektom. V porovnaní so *Stalinovou líniou*, vybudovanou na starých hraniciach ZSSR, bola totiž „iba riedkou reťazou neefektívnych opevnení,“ ktoré boli navyše budované na „druhoradých smeroch“, tak, aby ich „protivník mohol vidieť“ (to znamená priamo na hraniciach). Navyše nemala zabezpečovacie pásmo, mínové polia a ďalšie žienijné zátarasy. Chýbala aj tylová obranná čiara (jej výstavba nebola ani plánovaná), ktorá by líniu chránila pred prípadným útokom odzadu. Betónové bunkre *Molotovovej línie* väčšinou neboli zapustené do zeme ani maskované. Je zaujímavé, že hoci Ukrajinu považoval generálny štáb ČA za miesto hlavného úderu *Wehrmachtu*, na výstavbu *Molotovovej línie* na území Ukrajiny vyčlenil iba 9 % celkových nákladov! Celá táto línia bola totiž budovaná ako „úmyselná demonštrácia,“ ktorá mala maskovať sovietske ofenzívne plány. Tomuto zámeru bola prispôsobená aj celková koncepcia budovania obranných stavieb *Molotovovej línie*, ktorá sa považovala za „ofenzívnu líniu“.⁴⁰ Od Sanoku smerom na Zaluž a Lesko bolo vybudované súvislé pásmo železobetónových bunkrov, ktoré boli stupňovite od seba vzdialené 200 – 300 m. Mohli tak paľbou ovládať údolie rieky San, všetky lepšie prechody cez rieku a poskytovať jeden druhému vzájomnú palebnú podporu. Jednotlivé bunkre mali byť prepojené hlbokými podzemnými zákopmi, a mali mať aj telefonické spojenie. Tieto spojenia však ešte neboli vybudované. V niektorých úsekoch ale boli vykopané 2 m hlboké a 3 m široké protitankové priekopy alebo boli natiahnuté drôtené prekážky. Bunkre vybudované v priestore Sanoku boli jedno, dvoj alebo trojposchodové s posádkami v počte 4, 12, 15, 18, alebo až 27 mužov.⁴¹

Najrozšírenejšie bunkre boli jednoposchodové typu M, ktoré boli vyzbrojené dvoma, troma a zriedkavo aj štyrmi ťažkými guľometmi *Maxim*. Stávali sa aj dvojposchodové bunkre typu B vyzbrojené guľometmi, ktoré mali v podzemí priestory na oddych posádky. Niektoré z nich boli vyzbrojené dvoma pevnostnými protitankovými kanónmi ráže 45 mm. Najmohutnejšie boli trojposchodové bunkre, vyzbrojené najčastejšie dvoma a zriedkavo aj štyrmi kanónmi ráže 76,2 mm. Vyskytovali sa aj bunkre s kombinovanou guľometnou a kanónovou výzbrojou. Väčšie bunkre boli vybavené pancierovými zvonmi, určenými na pozorovanie okolia. Hrúbka železobetónových stien týchto bunkrov dosahovala 1,5 m a stropu 1 m. To ich robilo odolnými voči paľbe kanónov ráže 120 – 150 mm.⁴² V mnohých prípadoch bol železobetón ešte zvnútra ole-

³⁹Tamže, s. 24; PYŠNÝ, ref 29, s. 222.

⁴⁰SUVOROV, V.: Všetchno bylo jinak. Praha 1995, s. 89, 91-95. Všetky uvedené nedostatky Molotovovej línie kritizoval na porade u Stalina v januári 1941 vtedajší veliteľ Kyjevského zvláštneho vojenského okruhu gen. Georgij Konstantinovič Žukov. Bol ale uzemnený informáciou, že „opevnené priestory sa budujú podľa schválených plánov Hlavnej vojenskej rady a stavbu priamo vedie námestník ľudového komisára obrany maršal B. M. Šapošnikov“. Línia sa začala budovať na začiatku roka 1940. Do začiatku vojny bolo na celej hranici postavených „asi 2 500 železobetónových objektov, z ktorých 1 000 bolo vyzbrojených pevnostným delostrelectvom a ostatné 1 500 guľometmi“. Na výstavbe opevnení „denne pracovalo takmer 140 000 osôb“. Práca súril samotný Stalin. Kvôli urýchlenému vyzbrojeniu postavených objektov Molotovovej línie bola demontovaná časť delostreleckej výzbroje Stalinovej línie. Tieto zbrane boli odoslané na nové hranice a staré opevnené priestory boli čiastočne zakonzervované a čiastočne zničené. ŽUKOV, G. K.: Spomienky a úvahy. Bratislava 1974, s. 186, 210-212.

⁴¹GAJDOŠ-BREZA, J.: Krvavá zem. (Po stopách vojny na východe). Bratislava 1941, s. 22-23; KORČEK, F.: Obrazy z Ukrajiny. (Dojmy vojenského dopisovateľa). Bratislava 1941, s. 96-98; RUDÍN, F. K.: Slovenská armáda na Ukrajine. Bratislava 1941, s. 27, 13-14.

⁴²KAMINSKIĽ, V.: Dlja dolgovremennoj oborony. In: Technika molodeži, 1989, č. 8, s. 42.

movaný vrstvou surovej gummy, ktorá ťažko prepúšťala strely a tlmila nárazy ťažkých granátov na steny bunkra. Samozrejmosťou u väčších bunkrov bolo ventilačné zariadenie, periskopy, ako aj hermetické uzávery medzi poschodiami, ktoré posádke umožňovali prežiť aj útok chemickými zbraňami. V podzemí boli sklady potravín a streliva, umožňujúce viesť posádke boj v úplnej izolácii niekoľko dní. Komunistický režim si navyše zabezpečil lojalitu posádok niektorých bunkrov tak, že pancierové dvere boli zvonku uzamknuté a posádky tak boli nútené bojovať či chceli alebo nechceli až do konca.⁴³ Posádky bunkrov v okolí Sanoku a Leska tvorili príslušníci pevnostných útvarov 10. opevneného priestoru 12. armády. Týchto vojakov sovietske velenie fakticky obetovalo. Ako posledný totiž práve v noci z 26. na 27. júna, kryjúc ústup 72. HSD, z hranice ustúpil 93. pohraničný útvar NKVD (mjr. V. A. Abyzov).⁴⁴ Hoci *Molotovova línia* južne od Sanoku nebola zd'aleka dokončená (okrem nefungujúceho spojenia medzi bunkrami, neboli dokončené ani protitankové a protipecotné prekážky, niektoré bunkre neboli dostavané, a úplne chýbalo zabezpečenie z tyla) a stále na nej prebiehali stavebné práce (okolo mnohých bunkrov sa ešte nachádzali lešenia, zvyšky stavebných materiálov a ohrád), stala sa vážnou prekážkou pre postup peších a zaisťovacích divízií nemeckej 17. armády.

Keďže 454. ZD tieto opevnenia nedokázala prekonať čelným útokom, RS bola nasadená na útok z tyla, aby uvoľnila cestu tejto divízii cez *Molotovovu líniu* na východ. Ako prvá vyrazila zo Zaluža smerom na Sanok skupina nemeckých cyklistov, ktorá preskúmala prvý bunker západne od Zaluža. Keďže zistila, že bunker je prázdny, vystrelila tri biele rakety na znamenie, že cesta je voľná. V domnienke, že aj ostatné bunkre nebudú obsadené, vyrazila o 13.45 h zo Zaluža prieskumná časť RS na čele so štábnom veliteľstvom bojovej skupiny Coretti.⁴⁵ Nemecké automobily sa však asi 700 m západne od križovatky ciest na Zaluž sa stali terčom paľby ďalších sovietskych bunkrov. Ich paľba zasiahla 6 nemeckých štábných vozidiel. Nemeckí dôstojníci a poddôstojníci sa rýchlo snažili ukryť pred paľbou v priekope pri ceste. Veliteľ RS plk. Pilfousek vyrazil za prieskumnou skupinou, a keď zistil, že jedno nemecké osobné štábne vozidlo horí, nariadil npor. Jánovi Strakovi, „aby išiel k najbližšiemu bunkru a vyzval sovietskych vojakov, aby sa vzdali“. Npor. Straka rozkaz splnil a mal obrovské šťastie, že ho hneď nezabili. Z bunkra vyšiel štábný poručík ČA so zdvihnutými rukami, za ním 22 vojakov a 2 telefonistky. Posádky niektorých ďalších bunkrov sa pokúsili ujsť do blízkych lesov.⁴⁶ Streľba medzi prieskumnou skupinou a sovietskymi bunkrami však neprestávala. Pilfousek preto osobne prevzal velenie na trase Zaluž – Sanok, a do tohto smeru presunul aj hlavné sily RS. Na Lesko poslal len slabú prieskumnú skupinu (jedna čata tankov, čata KPÚV a čata pechoty), hoci podľa pôvodného rozkazu mali týmto smerom postupovať hlavné sily RS.⁴⁷ Táto prieskumná skupina narazila v okolí Leska na silný odpor ďalších opevnení. Ukázalo sa, že ďalší postup tým smerom je nemožný, pretože v okolí Leska boli ťažké opevnenia na zničenie ktorých nemala RS žiadne prostriedky.⁴⁸

Práve v čase prepadu nemeckých štábných vozidiel stála pred kostolom v Zaluži v prúde 2. tanková rota npor.útv. Štefana Vanču, pripravená vyraziť na Lesko. Keď posádky sovietskych bunkrov zahájili paľbu, niektoré zablúdené strely začali lietať ponad dedinu. Npor. Vančo sa so svojím tankom LT-40 pohol opatrne dopredu, aby zistil, čo sa pred obcou deje. Za chvíľu však dostal rozkaz: „Nepriateľ vpravo, tanky hneď dopredu...“ Ihneď sa dostavil k veliteľovi práporu ÚV mjr.útv. Jozefovi Dobrotkovi, ktorý mu nariadil vyslať na zdoľanie sovietskych odporcov dve

⁴³Tamže; GAJDOŠ-BREZA, ref 41, s. 22-23; KORČEK, ref 41, s. 97-98.

⁴⁴ARUŠAŇAN, ref 16, s. 61; PADŽEV, M. G.: V prvej i druhej línii. (Pohraničníci vo vojne). Bratislava 1982, s. 36.

⁴⁵PYŠNÝ, ref 29, s. 222.

⁴⁶VHA Trnava, f. Spomienky, ŠZ, X-283, JAMRIŠKA, D.: Zaisťovacia divízia v ZSSR. Martin 1967, s. 6. Npor. jazd. Ján Straka bol švagrom ministra NO gen. I.tr. Ferdinanda Čatloša. Strakova sestra bola Čatlošovou manželkou.

⁴⁷Ťaženie, ref 1, s. 24.

⁴⁸PYŠNÝ, ref 29, s. 223-224.

čaty tankov. Npor. Vančo poslal do útoku 1. čatu npor. Jána Kukliša (5 tankov LT-38) a 2. čatu por. Pavla Chlebuša (5 tankov LT-35). Tanky zišli z cesty a cez pole osiate ražou, v ktorej boli drôtené prekážky a zákopy, postupovali na návršie, kde sa nachádzali poľné i stále opevnenia. Za tankmi postupovala pechota, ktorá sa za nimi kryla pred sovietskou paľbou. Ďalšie pešie jednotky postupovali k bunkrom odzadu cez les. Bunkre zahájili paľbu, ale tanky rýchlo dosiahli sovietske zákopy a vyhnali odtiaľ sovietskych pešiakov, ktorí sa rozutekali. Potom zahájili paľbu do strielní bunkrov. Tá bola síce málo účinná, ale pechota ju využila na priblíženie sa k niektorým bunkrom. Čata por. Chlebuša zostala podporovať pechotu paľbou na vzdialenejšie bunkre, zatiaľ čo čata npor. Kukliša sa stiahla za svah a vrátila sa do obce. Mjr. Dobrotka ju na základe rozkazu plk. Pilfouska ihneď vyslal na prieskum ostreľovanej cesty.⁴⁹

Na ceste pred bunkrami už bolo rozstrieľaných niekoľko nemeckých osobných áut. Nemeckí dôstojníci a poddôstojníci veliteľstva bojovej skupiny Coretti ležali v priekope a v hustej guľometnej paľbe sa nemohli pohnúť. Čakali na zotmenie, aby sa odplazili z dosahu guľometnej paľby sovietskych bunkrov.⁵⁰ Cesta zo Zaluža na Sanok išla cez mierny hrebeň, na odvrátenej strane ktorého bol neobjavený sovietsky bunker s dvoma kanónmi ráže 76,2 mm. Tanky LT-38 por. Kukliša sa zoradili na konci Zaluža, pričom tank veliteľa čaty vyrazil ako prvý. Por. Kukliš nariadil vodičovi tanku des. Viktorovi Dokupilovi, aby tesne pred vrcholom návršia tank zastavil. Z vežového postavenia preskúmal terén a videl ako bola Praga AV dôstojníka nemeckej misie kpt. Schwarszhaubta ostreľovaná ťažkými guľometmi. Por. Kukliš videl, že posádka auta sa ukryla v priekope a auto samotné bolo zakrátko zapálené delostreleckým granátom. Ihneď sa rozhodol vyraziť vpred.⁵¹ Akonáhle vyšiel na hrebeň návršia, jeho LT-38 sa dostal do guľometnej paľby bunkra pri pravom okraji cesty, ktorý zapálil aj nemecké autá. Vodič des. Dokupil zrazu pred rýchlo postupujúcim tankom uvidel horiace nemecké auto a v snahe vyhnúť sa mu zišiel v prudkej zákrute na mäkký okraj cesty. Cesta však neuniesla váhu tanku, jej okraj sa zosunul, a tank sa prevrátil na bok do priekopy, kde poskytoval výborný terč pre sovietskych obrancov. Por. Kukliš nariadil posádke opustiť vozidlo a ukryť sa do priekopy na ľavej strane cesty, pretože guľomety z bunkrov opäť spustili paľbu. Šťastím pre celú posádku bolo, že uviazli ešte pred zákrutou, za ktorou už bola cesta ostreľovaná spomenutým bunkrom s dvoma 76,2 mm kanónmi. Por. Kukliš a nabíjač des. Viliam Schneider zostali v priekope, zatiaľ čo des. Dokupil sa snažil dostať do obce, aby hlásil vzniknutú situáciu npor. Vančovi. Po veľkej námahe sa mu podarilo dostať k slovenskej pechote a odtiaľ priamo do obce k veliteľovi roty, ktorého informoval o nehode svojho tanku.⁵² Npor. Vančo ihneď vyrazil so svojim LT-40 na miesto nehody.

Medzitým však vyrazil na pomoc veliteľovi čaty por. Kuklišovi LT-38 pod velením des. Karola Pencika. Predbehol prevrátený stroj veliteľa čaty, v zákrute však musel spomaliť rýchlosť, aby nedopadol ako jeho veliteľ. Presne v tom okamihu dostal zásah zo 76,2 mm kanóna do priestoru vodiča, ktorý bol okamžite mŕtvy. Bunker bol totiž postavený na takom mieste, aby jeho dva 76,2 mm kanóny kontrolovali práve zákrutu a výjazd z nej. Po prvom výstrele nasledovalo v rýchlom slede ďalších 5 výstrelov, ktoré zasiahli pravú stranu tanku. Tank začal horieť.⁵³ Jeho posádka (des. Karol Penciak, strel Štefan Galbavý, strel Ľudovít Makovický a strel František Záh) celá zahynula. Boli to prví príslušníci PÚV, ktorí zahynuli v boji na východnom fronte. Ich LT-38 (č. V-3006) bol prvým zničeným tankom slovenskej armády v ťažení proti ZSSR.⁵⁴ Krátko po tejto tragédii dorazil na miesto boja po divokej jazde popri

⁴⁹VAŠKO, A.: Ranení rozprávajú... Bratislava 1941, s. 36-38; KORČEK, ref 41, s. 99; BAJTOŠ, ref 7, s. 46.

⁵⁰VAŠKO, ref 49, s. 38.

⁵¹Z galerie nositeľov železného kríža. (Tankami proti nepriateľovi). In: Stráž vlasti, roč. 2, 1944, č. 22, s. 12.

⁵²Tamže; KORČEK, ref 41, s. 99-100.

⁵³VAŠKO, ref 49, s. 39; RUDÍN, ref 41, s. 13-14.

⁵⁴VHA Trnava, 55-57-4, Vel. armády, čís.: 1021/1941, SV. 4. júl 1941; Ťaženie, ref 1, s. 50, 52; Padli za vlast', ref 36, s. 61, 70, 71, 79.

pechote a veliteľstve RS, aj LT-40 veliteľ a 2. tankovej roty npor. Štefana Vanča. Najprv sa zastavil pri prevrátenom LT-38 por. Kukliša a volal ho, aby nastúpil do jeho stroja, s tým, že ho odvezie späť. Por. Kukliš v šoku odmietol a prosil veliteľa, aby sa rýchlo otočil a šiel späť. Npor. Vančo mu teda ukázal únikovú cestu cez opustený sovietsky zákop, vzal jedného nemeckého poddôstojníka k boku tanku a zúrivo strieľajúc do strielni bunkra zo svojich guľometov sa s ním vrátil späť. Potom sa opäť otočil a vyrazil dopredu k horiacemu tanku, aby zistil, či sa niekomu z posádky podarilo prežiť. Vodičovi nariadil, aby zašiel za horiaci tank. Vodič v rozrušení nezvládol riadenie a Vančov LT-40 minul zničený LT-38 a tiež zapadol do priekopy. Posádka sa na rozkaz npor. Vanču pokúsila odkopať zem spod pásu, aby tank mohol cúvnuť na cestu. V tom momente sa už ozvali aj sovietske guľomety, ktoré začali pracujúcu posádku ostreľovať. Strelec des. Šuchter ešte stihol pribehnúť k horiacemu LT-38 a zistil, že vo vnútri všetko horí. Vodič strel. Zachar potom tank naštartoval a podarilo sa mu s ním cúvnuť na cestu. Npor. Vančo a des. Šuchter skočili do stroja a celá posádka sa so svojím LT-40 vrátila bez zranenia späť do bezpečia.⁵⁵

Zatiaľ čo tankisti zamestnávali posádky bunkrov spredu, odzadu sa k nim nepozorovane priblížili pešiaci a pionieri II/6 práporu. Zajatý sovietsky poručík sa ponúkol, že vyzve posádky všetkých bunkrov, aby sa vzdali. Keď sa ale priblížil k najbližšiemu bunkru, bol zabitý guľometnou dávkou vystrelenou jeho obrancami.⁵⁶ Slovenskí pešiaci a pionieri potom zahájili na bunkre čelný útok s podporou KPÚV vz. 37 a horských kanónov vz. 15. Húfnice vz. 30 I/11 del. oddielu ešte stále neboli k dispozícii, pretože oddiel bol nasadený v podriadení nemeckého 221. del. pluku na západnom brehu Sanu v oblasti Vielopolu.⁵⁷ Pechota sa rozvinula do rojnic a postupovala k bunkrom. Pešiaci spočiatku postupovali opatrne prískokmi, ale keď sa z bunkrov neozvala paľba, rozbehli sa cez holé pole. Vtedy spustili obrancovia z bunkrov silnú guľometnú paľbu a asi 100 m pred bunkrami doslova „pribili“ slovenskú pechotu k zemi. Na opevnenia spustili silnú, avšak neúčinnú paľbu protitankové a horské kanóny. Krytí touto paľbou, pešiaci ustúpili. Ukázalo sa, že čelný útok bez silného delostrelectva je nezmyselný. Slovenské jednotky navyše nedostali ani sľúbenú podporu 8 strmhlavých bombardérov Ju-87, ktoré by nedostatok vhodného delostrelectva čiastočne vykompenzovali. Sovietski obrancovia, odsúdení vlastným velením na smrť, sa tvrdo bránili. Morálka a bojová nálada však bola veľmi dobrá aj medzi slovenskými vojakmi. Velenie RS s uspokojením konštatovalo, že odvaha a bojové nadšenie boli na vzostupe.⁵⁸

Zničením bunkrov boli po neúspechu pechoty poverené ženijné jednotky, ktoré sa k nim už skôr priblížili odzadu zalesneným terénom. Pionieri sa rozdelili do malých skupín a zaútočili na bunkre s pomocou výbušnín. V boji, ktorý trval do 16.00 h, sa vyznamenal npor.jazd. Ladislav Lendvay (JPO 2), ktorý osobne viedol svoju skupinu proti jednému z bunkrov. Vďaka jeho rozhodnosti bol bunker bez strát rýchlo dobytý. Odvážne si počínal aj čtk. Pavol Gallík (peš. pluk 6), ktorý po vybúraní vchodu prvý vnikol do iného bunkra vyzbrojený len pištoľou, kde s pomocou ďalších vojakov svojho družstva zajal celú 12-člennú posádku bunkra. Ďalší bunker zasa padol zásluhou strel. Petra Gavlasa (peš. pluk 6), ktorý sa v prudkej paľbe vyštveral na bunker, železnou tyčou nadvihol periskop a granátmi hodenými cez otvor periskopu bunker neutralizoval. Ten už bol potom rýchlo dobytý.⁵⁹ Po niekoľkohodinovom boji bolo z 13 bunkrov v okolí Zaluža dobytých 9, a zvyšné 4 boli zablokované a strážené (3. – 4. júla ich dobyli vojaci peš. pl. 5 od 2. divízie). Slovenské jednotky v tomto boji stratili 5 mŕtvych, 2 ranených a jeden zničený tank LT-38. Bolo zajatých okolo 200 červenoarmejcov, väčšinou

⁵⁵KORČEK, ref 41, s. 100; VAŠKO, ref 49, s. 39-40.

⁵⁶VHA Trnava, f. Spomienky, ŠZ, X-283, JAMRIŠKA, ref 46, s. 7.

⁵⁷BAJTOŠ, ref 7, s. 47-48.

⁵⁸BELKO, ref 8, s. 19; KATREBA, Z.: Slovenská Rýchla skupina na východnom fronte v lete 1941. In: Historie plastikového modelárství, 2002, č. 5, s. 12.

⁵⁹VHA Trnava, 55-57-4, Vel. armády, čís.: 1021/1941, SV. 4. júl 1941; Ťaženie, ref 1, s. 24, 48-49, 52.

príslušníkov národov zo Strednej Ázie.⁶⁰ Zničený LT-38 des. Pencika bol neskôr zbavený kolies a postavený na betónový podstavec ako súčasť pamätníka padlým slovenským vojakom postavenom pri Zaluži. Uviaznutý LT-38 por. Kukliša bol po boji uvoľnený iným vozidlom a opäť zaradený do výzbroje (nebol poškodený). Po skončení boja sa o 15.30 h mohol do Zaluža konečne pešo vrátiť aj štáb bojovej skupiny Coretti, ktorá prišla o všetky svoje osobné vozidlá. Tie boli väčšinou zapálené a úplne zničené. Vchody do niektorých dobytých bunkrov, kde zostali neporušené funkčné zbrane a ostrá munícia, boli krátko po ich dobytí narýchlo zamurované.⁶¹

Po prekonaní opevnenej línie okolo Zaluža obsadili jednotky RS do 19.00 h priestor Olchowce – Monastirzec – Tyrawa Woloska, a umožnili tak na piaty deň po začiatku operácie BARBAROSSA jednotkám 454. ZD konečne prekonať riekou San. Veliteľ 454. ZD vyslovil slovenskej RS a jej veliteľovi uznanie za ich pomoc pri prekonaní rieky. *Rýchla skupina* mala byť na druhý deň zasadená smerom na Lesko, ktoré bolo jej pôvodným cieľom. V uvedenom priestore sa však nachádzali viacposchodové železobetónové bunkre, proti ktorým by neboli účinné ani 100 mm húfnice vz. 30. Preto bol smer jej postupu zmenený a RS dostala na 28. júna rozkaz postupovať na východ po osi Zalusz – Kuzmina – Krościenko – Chyrów – Dobromil – Nw. Miasto Przemyskie – Bylice do priestoru Sadkowice – Koniuszki. Jej úlohou bolo uzavrieť v tomto priestore všetky priechody na juh a juhovýchod a vyslať predsunutý oddiel do Komarna, ktorý tam mal obsadiť prechody cez riekou Verešicu. Večer 27. júna okolo 20.00 h sa tylové jednotky RS museli v priestore Tyrawa Woloska – Wujskie ešte vysporiadať s prepadom rozprášených sovietskych jednotiek, ktorý odrazili bez strát. Nasledujúci deň o 14.00 h vyrazila RS podriadená nemeckej 101. PD na Kuzminu. Postup celej RS sa 28. – 29. júna zdržal úpravou prechodu južne od Wojtkovej, kde jeden tank LT-35 preboril most a zrútil sa do hĺbky asi 5 m. Nikomu z posádky sa našťastie nič nestalo. Po odstránení tejto prekážky dorazila RS do Chyrowa, kde miestne obyvateľstvo pripravilo Slovákom nadšené privítanie ako osloboditeľom od komunistického nadvlády. 29. júna 1941 o 19.15 h skupina dosiahla cieľový priestor Sadkowice, kam dorazila už kompletná. V priebehu tohto dňa sa totiž k RS konečne pripojil aj I/11 del. oddiel.⁶²

Slovenská RS sa tak ocitla na východnom krídle nemeckého LII. armádneho zboru severovýchodne od mesta Sambor, ktoré obsadila nemecká 444. ZD. 30. júna väčšina RS v dosiahnutom priestore odpočívala, vykonávala opravy poškodených automobilov, dopĺňala výstroj a výzbroj. Len malá prieskumná jednotka z II/6 práporu (1 pešia rota, 1 čata ťažkých guľometov, 3 KPÚV vz. 37 a 3. OA vz. 30) bola vyslaná na prieskum do priestoru Ozimina – Hortinia – Tatarska Laka – Majnica – Woloszcza. Prieskumný oddiel musel svoje vozidlá vybaviť zástavami s hákovými krížmi, aby ho *Luftwaffe* alebo nemecké jednotky postupujúce od Sambora nepovažovali za nepriateľa. Prieskum nenarazil na protivníka a v určenom priestore sa stretol len s nemeckými jednotkami. Potom sa bez problémov vrátil späť. Okolo 18. 00 h toho istého dňa však začali rozbité jednotky Červenej armády, ukrývajúce sa v lesoch južne od Sadkoviči a Ostrowa, znepokojovať slovenské predsunuté stráže. Večer o 20.00 h boli jednotky RS prepadnuté asi 150 – 200-členným oddielom rozprášenej sovietskej kozáckej jazdeckej brigády, ktorá sa cez slovenské jednotky snažila prebojovať na sever a spojiť sa tam s ďalšími jednotkami ČA. Pod silným tlakom sa ocitol najmä JPO 2 v priestore Sadkoviči – Wieckowice. V jeho prospech zasiahol do boja aj I/11 del. oddiel, ktorý vypálil niekoľko sálv do lesa južne od Wieckowice. Veliteľ JPO 2 požiadal aj o pomoc aspoň jednej roty II/6 prápor, ten sa však tiež ocitol v smere Czernichów – Ostrow pod silným tlakom. Predsunuté stráže práporu museli do-

⁶⁰Tamže, príl. č. 15; KORČEK, ref 41, s. 96; PYŠNÝ, ref 29, s. 223; RUDÍN, ref 41, s. 11; VHA Tmava, f. Spomienky, ŠZ, X-283, JAMRIŠKA, ref 46, s. 7; BYSTRICKÝ, J.: Ťaženie slovenskej armády na východnom fronte v roku 1941. In: Vojenská história, roč. 2, 1998, č. 2, s. 41.

⁶¹Z galerie, ref 51; Ťaženie, ref 1, s. 24; GAJDOŠ-BREZA, ref 41, s. 23.

⁶²Ťaženie, ref 1, str. 25-35.; BYSTRICKÝ, ref 60, s. 41.

konca ustúpiť z obce Czekow do Ostrowa, kde bol sovietsky útok zastavený. Prestrelka trvala do 4.00 h 1. júla, keď táto pomerne dobre koordinovaná akcia bola odrazená. Sovietsky oddiel bol rozprášaný a RS získala 2 zajatcov. Jeden z nich bol vojak preoblečený do civilu, ktorý bol pri výsluchu usvedčený zo záškodníctva. Po ukončení výsluchu bol zastrelený.⁶³ V tom čase už RS vykazovala dvoch vojakov (strel. Pavla Trnavského a strel. Viktora Kamila) ako nezvestných.⁶⁴ Obidvaja boli príslušníkmi PÚV a podľahli sovietskej propagande, ktorá šikovne využívala proruské čítanie Slovákov vo svoj prospech. Strelníci Trnavský a Kamil dezertovali na stranu ČA pod dojmom komunistickej propagandy rozširovanej ešte na Slovensku. „Oboch však onedlho našli so sovietskou guľkou v hlave a výstražnou ceduľou na krku. Po tejto udalosti klesol počet potenciálnych zbehov na minimum.“⁶⁵

1. júla 1941 RS dostala rozkaz postupovať na juh cez Sambor na Drogobyč. Postup mal prebiehať v dvoch skupinách. Východná skupina (JPO 2, čata tankov, čata KPÚV, peší prápor, del. oddiel bez jednej batérie, spojovacia rota, zvyšok PÚV a trény) mala postupovať po trase Konušky – Hordynja – Drogobyč. Západná skupina (4 obrnené autá, čata tankov, čata KPÚV, JPO a jedna batéria I/11 del. oddielu) v smere Sadkoviči – Sambor s úlohou nadviazať spojenie s nemeckými jednotkami v Dubljanoch. Priestor v osi svojho postupu mali slovenské jednotky očistiť od zvyškov rozbitých sovietskych vojsk. RS dorazila bez problémov do Sambora, kde nadviazala spojenie s nemeckou 454. ZD. Tu dostal plk. Pilfousek rozkaz, aby jeho jednotky postupovali ďalej za Drogobyč a dobyli mesto Stryj. Postup do Drogobyča tiež prebiehal bez problémov a RS ho obsadila o 10.15 h 1. júla. Po jeho obsadení dostala od nemeckého velenia rozkaz vrátiť sa do Sambora, kam dorazila v ten istý deň o 17.40 h. Jednotky RS sa v Sambore ubytovali a začali s opravami nepojazdných vozidiel, dopĺňaním výstroje, výzbroje a zásob, ako aj s personálnym doplnením jednotiek. Ďalší postup na Stryj plk. Pilfousek nemohol uskutočniť, pretože viac ako štvrtinu motorových vozidiel skupiny zostala kvôli nedostatku náhradných dielov nepojazdná na cestách. Napriek tomu vyslal ráno 2. júla do Stryja prieskumnú skupinu.⁶⁶

Na líniu Stryj – Tuchľa do 29. júna ustúpila 192. HSD. Situácia sovietskych armád sa však v tom čase stala kritickou, pretože 1. panc. skupina sa vysporiadala s ťažkými protiútokmi sovietskych mechanizovaných zborov a prenikla k Žitomiru. Stavka preto 30. júna nariadila 6., 12. i 26. armáde vyprázdniť ľvovský výbežok, zaujať dočasnú obranu na čiare Sarny – rieka Sluč – Osrtug – Skalat – Čortkov – Kolomyja – Bergomet a do 9. júla 1941 vybudovať nové obranné postavenia na západnom okraji Korostenského, Novograd-Volyňského, Šepetovského, Starokonstantinovského a Proskurovského opevneného rajónu bývalej *Stalinovej línie*, ktorá však bola ešte pred vojnou na priamy Stalinov rozkaz odzbrojená a sčasti demolovaná. Útvary 12. armády mali svoje pozície vyprázdniť v noci z 30. júna na 1. júla 1941. 44. HSD a 58. HSD neboli v dotyku s nemeckými vojskami, takže ustúpili bez problémov. Ťažké ústupové boje však musela zvládnuť 192. HSD. Divízia nepriek tomu opustila Stryj podľa rozkazu. Ako posledný cez mesto prešiel 94. pohraničný útvar NKVD, ktorý bol dovtedy rozmiestnený na sovietsko-maďarskej hranici medzi Užským, Vereckým a Vyškovským priemyslom v Karpatoch.⁶⁷ Slovenská prieskumná skupina mesto obsadila bez boja, pretože sovietske jednotky ustúpili ešte pred jej príchodom. Týždeň po obsadení Stryja slovenskými jednotkami však maďarská tlač priniesla nepravdivú správu, že mesto „dobyli maďarskí vo-

⁶³Tamže; Ťaženie, ref 1, s. 35-40; PYŠNÝ, ref 29, s. 224; KATREBA, ref 58, s. 13.

⁶⁴Ťaženie, ref 1, s. 39-40.

⁶⁵KLUBERT, ref 6, s. 21.

⁶⁶RS bola pravdepodobne posilnená motorizovanými a hipomobilnými časťami JPO 1 po oznámení plk. Pilfouska, že zalesnený terén južne od trasy postupu RS potrebuje vykryť jazdeckými časťami JPO. KATREBA, ref 58, s. 13-14.

⁶⁷Na začiatku júla 12. armádu doplnili 8.sz a 24.mz (mal už len 15 ľahkých tankov). 26. armáda bola dočasne zrušená a jej velenie prešlo do zálohy frontu. ARUŠAŇAN, ref 16, s. 62; PADŽEV, ref 44, s. 54.

jací“. Maďarské jednotky však v Stryji neboli ešte ani 20. júla, keď sa už slovenská prieskumná skupina z mesta dávno stiahla.⁶⁸

2. júla 1941 nadviazala RS spojenie s veliteľstvom slovenského Poľného zboru, ktoré sa v tom čase presunulo do Chyrówa. Nasledujúci deň sa v Sambore konala pietna spomienka na počesť padlých slovenských vojakov pri Wojtkovej a Zaluži. V hodnosti stot. pech. v zálohe sa jej zúčastnil aj štátny tajomník a vodca nemeckej menšiny na Slovensku Ing. Frantz Karmasin. 4. júla o 17. 30 h navštívil RS v Sambore minister NO gen. I. tr. Ferdinand Čatloš so šéfom Nemeckej vojenskej misie gen. Paulom Ottom. Gen. Čatloš vykonal na námestí prehliadku RS a vyznamenal dôstojníkov a vojakov, ktorí vynikli v bojoch pri Wojtkovej a Zaluži.⁶⁹ V ten istý deň ráno vyslala RS po ceste Sambor – Koniuszki – Rudki stíhaciu skupinu od JPO 2 (2 OA vz. 30, 1 čata ťažkých guľometov, 2 KPÚV vz. 37 a cyklistická eskadróna), ktorá mala vypátrať a zničiť sovietske jednotky, ktoré prepadli slovenské a nemecké oddiely v priestore Koniuszki a Rudki. Stíhacia skupina sa však bez výsledku vrátila späť. Bola to posledná bojová akcia *Rýchlej skupiny* na východnom fronte. Medzi 5. až 7. júlom 1941 bola RS doplňovaná a reorganizovaná na *Rýchlu brigádu*. Oficiálne bola *Rýchla skupina* premenovaná na *Rýchlu brigádu* operačným rozkazom č. 5 veliteľa armády gen. Čatloša zo 7. júla 1941.⁷⁰ Tak skončila krátka, iba dvojtýždňová, existencia narýchlo a improvizovane zostavenej *Rýchlej skupiny*. Hoci sa zúčastnila iba dvoch bojových akcií (na ktoré nebola primerane vyzbrojená a ani vyzbrojená), tie ukázali, že slovenskí vojaci sú dobre vycvičení a schopní bojovníci. Dobytie železobetónových bunkrov bez špeciálnych zbraní, bez špeciálneho výcviku a bez podpory ťažkého delostrelectva bol úctyhodný výkon, pretože v tomto boji skupina nemohla uplatniť svoju prevahu v tankoch (ľahké tanky totiž bunkrom svojimi slabými kanónmi nemohli uškodiť). Tomu zodpovedali aj veľmi nízke straty, ktoré zahŕňali 6 mŕtvych a 8 ranených vojakov, 1 zničený tank LT-38, 1 osobný automobil *Praga AV*, a 1 KPÚV vz. 37.⁷¹ RS však mala obrovské šťastie, že sa nestretla v boji so sovietskym 8. m. Tento najmohutnejší tankový zväzok na svete by totiž početne slabú, nedostatočne vyzbrojenú a vycvičenú slovenskú *Rýchlu skupinu* ľahko rozdrvil.

Slovenskí vojaci preukázali v prvých bojoch dobrého bojového ducha i disciplínu, hoci vojna proti Sovietskemu zväzu bola medzi nimi nepopulárna. Niektorí dôstojníci a vojaci sa po-

⁶⁸PYŠNÝ, ref 29, s. 225; HORVÁTH, F.: Denník z východného frontu. (Z prvej etapy bojov). Bratislava 1942, s. 27. Prvý pokus o obsadenie tohto dôležitého železničného a cestného uzla uskutočnili už 22. júna nemeckí výsadkári hneď potom, ako mesto opustili hlavné sily 7. MD. Veliteľ 12. TD gen. Mišanin tam okamžite poslal dva prápor svojjej divízie, ktoré parašutistov zastihli ešte v priestore sústredenia na okraji lesa medzi Stryjom a Boryslavom. Časť výsadkárov zahynula v boji a zvyšok skupiny bol aj s jej veliteľom zajatý. POPEL, ref 17, s. 43-44.

⁶⁹Ťaženie, ref 1, s. 42-48. Plk.gšt. Rudolf Pilfousek bol vyznamenaný slovenským vojenným víťazným krížom III. triedy. Vyznamenanie „Za hrdinstvo“ 2. stupňa získali: npor. útv. Ján Jarembák (PÚV), npor. útv. Ján Kukliš (PÚV), čtk. Pavol Gallík (peš. pl. 6), des. Gustáv Krúpec (PÚV), strel. Ludovít Plesko (PÚV), strel. Štefan Putiš (PÚV). Medailou „Za hrdinstvo“ 3. stupňa boli vyznamenaní: npor. jazd. Ladislav Lendvay (JPO 2), npor. útv. Cyril Kuchta (PÚV), des. Július Čelár (PÚV), des. František Kvasnička (PÚV), des. Michal Orendáč (PÚV), strel. Jozef Ciger (PÚV), strel. Viktor Dokúpil (PÚV), strel. Jozef Kurej (PÚV), strel. Peter Gavlas (peš. pl. 6), strel. Viliam Schneider (PÚV). Vyznamenaním „Za hrdinstvo“ 3. stupňa bola in memoriam vyznamenaná aj celá posádka tanku LT-38, ktorá zahynula pri Zaluži (des. Karol Penciak, strel. Štefan Galbavý, strel. Ludovít Makovický a strel. František Záh), ako aj prvý padlý slovenský vojak na východnom fronte des.asp. Štefan Fábry (JPO 2). Na stotníkov boli povýšení npor. jazd. Jozef Vražda a npor. jazd. Ján Straka, a na nadporučíka por. jazd. Juraj Laurinc. Z mužstva boli do hodnosti slobodníka povýšení strelníci: Ludovít Plesko, Štefan Putiš, Jozef Ciger a Viktor Dokúpil (všetci od PÚV). (Tamže, s. 48-53; VHA Trnava, 55-57-4, Vel. armády, čís.: 1021/1941, SV. 4. júl 1941). Sú známi aj traja príslušníci RS, ktorí obdržali Železný kríž II. triedy: por. Ján Dulák, des. Viktor Dokúpil a des. Viliam Schneider. Stráž vlasti, roč. 2, 1944, č. 22, s. 12; Stráž vlasti, roč. 2, 1944, č. 27, s. 12.

⁷⁰VHA Trnava, 55-57-4, šk. 57, Vel. armády, č. 107.086/Taj. oper. 1941, Operačný rozkaz č. 5, SV. 7. júl 1941; Ťaženie, ref 1, s. 47, 53-56.

⁷¹Iné pramene uvádzajú straty RS na 7 padlých, 2 tanky a 1 KPÚV vz.37 (BYSTRICKÝ, ref 60, s. 41). Je možné, že jeden vojak ešte neskôr zomrel na následky zranenia, avšak PÚV nikde neuvádza 2 tanky zničené v boji. Mohlo sa však jednať o stroj, ktorý sa 28. júna južne od Wojtkovej prepadol z mosta do riečky.

hrávali s myšlienkou dezertovať na sovietsku stranu. Sovietsky zväz totiž väčšina z nich vďaka masívnej a intenzívnej komunistickej propagande vnímala ako „slovanskú“ veľmoc. Už prvé dni ťaženia proti ZSSR však tento falošný obraz doslova rozmetali. V prvom rade to bol tragický osud dvoch prvých slovenských dezertérov strel. Trnavského a strel. Kamila, ktorých sovietskí vojaci brutálne zavraždili. Je logické, že nikto zo slovenských vojakov nechcel skončiť podobne. Ďalší dezertéri sa už preto nevyskytli. Nemalým, zato však príjemným, prekvapením pre slovenských vojakov bolo vrele privítanie miestnym obyvateľstvom prakticky všade, kam prišli. Slovenské vozidlá boli zasypávané kvetmi, vojakov hojne ponúkali ovocím, mliekom, alkoholom a inými potravinami. Víťanie okupačných vojsk tak vážne narušilo mýtus o ZSSR ako o „rajskom štáte robotníkov a roľníkov“. Skutočným šokom pre slovenských vojakov však boli masové vraždy spáchané sovietskou tajnou službou NKVD na osobný príkaz Stalina tesne pred ústupom ČA prakticky vo všetkých väčších mestách. Ukrajiny. Zatiaľ čo kriminálnici boli prepustení, politickí väzni, ktorých NKVD nestihla evakuovať, boli brutálne zmasakrovaní.⁷²

Vojaci RS našli obeť tohto vraždenia v Sambore, Drogobyči a Stryji, kde boli nimi doslova preplnené miestne väznice. Vo väznici v Drogobyči bolo povraždených asi 400 ľudí, ktorých miestni obyvatelia postupne pochovávali.⁷³ Medzi obeťami boli muži a ženy všetkých vekových kategórií. Ich telá boli v mnohých prípadoch príšerne zohavené (rozpárané bruchá, odrezané uši, nosy, u žien dokonca prsníky). Niektorým z obetí sa s ťažkými zraneniami podarilo prežiť.⁷⁴ Masaker v samborskej väznici napríklad prežila mladá ukrajinská učiteľka Uľana Horodynská z Czajkovic, ktorá svoj otrasný zážitok vyrozprávala slovenským vojakom.⁷⁵ Podobne sa so svojimi otrasnými zážitkami slovenským vojakom zdôverovali mnohí ďalší obyvatelia západnej Ukrajiny. V Sambore bolo guľometmi a granátmi povraždených „niekoľko sto“ príslušníkov najmä ukrajinskej a poľskej inteligencie, ktorí boli považovaní za najnebezpečnejších potenciálnych odporcov komunistického režimu. Vrcholom však bolo nájdenie povraždených detí v detskom domove v Drogobyči, ktoré nesmeli podľa NKVD padnúť do rúk nepriateľa.⁷⁶ Tieto otrasné dôkazy zločinného charakteru komunistického režimu doslova šokovali väčšinu slovenských vojakov, ktorí spočiatku nevideli zmysel svojho nasadenia na východnom fronte. Mnohí slovenskí vojaci začali po týchto hrôzostrašných zážitkoch vnímať svoju účasť vo vojne proti ZSSR tak, ako ju forsirovala slovenská propaganda. Aj vďaka nadšenému víťaniu ukrajinským obyvateľstvom sa začali cítiť ako ich osloboditelia spod krvavej komunistickej tyranie. To malo silný vplyv na posilnenie bojovej morálky slovenských vojakov, ktorá zostala v podstate neotrasená až do polovice roku 1943.

⁷²MEDVEDEV, R.: Stalin a stalinizmus (historické črty). Bratislava 1990, s. 151; WANNER, J.: Válka o prežití: výstavba, doplnovanie a kontrola sovietskych ozbrojených síl 1941 – 1945. In: Slovenský prehled, roč. 84, 2000, č. 4, s. 453.

⁷³PYŠNÝ, ref 29, s. 224-225; Slovenský vojak, 16. 9. 1941, č. 23.

⁷⁴BELKO, ref 8, s. 15-16. Belko vo svojich spomienkach tvrdí, že tieto masové vraždy mali na svedomí Nemci. Podobne, ako v prípade Katynského lesa, bol to výmysel komunistickej propagandy. Pozri MIČIANIK, P.: Vplyv náboženstva a ideológie na vzťahy slovenských vojakov a civilného obyvateľstva Sovietskeho zväzu v rokoch 1941 – 1943. In: Politické vedy, roč. 4, 2001, č. 2, s. 32.

⁷⁵GAJDOŠ-BREZA, ref 41, s. 51-57.

⁷⁶Tamže, s. 46, 55-56; So slovenským vojskom do Sovietkeho zväzu. In: Slovenské vojsko, roč. 4, 1943, č. 3; KORČEK, ref 41, s. 28.

P. MIČIANIK: DIE SLOWAKISCHE SCHNELLE TRUPPE IN DER ANFANGSPHASE
DER OPERATION BARBAROSSA

Die slowakischen Soldaten erwiesen in den ersten Kämpfen einen guten Kampfgeist und Disziplin, obwohl der Krieg gegen Sowjetische Union unter ihnen nicht populär war. Manche Offiziere und Soldaten spielten mit der Idee zu desertieren und sich zu den Sowjeten anzuschließen. Die Mehrheit nahm nämlich die Sowjetunion dank der massiven und intensiven kommunistischen Propaganda als „slawische“ Großmacht wahr. Schon die ersten Tage des Zuges gegen Sowjetunion wortwörtlich zerstreuten aber dieses Scheinbild. In der ersten Reihe war es das tragische Schicksal der ersten zwei slowakischen Deserteure Trnavský und Kamil, die von den sowjetischen Soldaten brutal ermordet wurden. Es ist logisch, dass keiner von den slowakischen Soldaten ähnlich enden wollte. Es gab also keine weiteren Deserteure mehr. Die herzliche Begrüßung von der Seite der heimischen Bevölkerung praktisch in allen Orten, wo sie ankamen, war für die slowakischen Soldaten eine große und angenehme Überraschung. Die slowakischen Fahrzeuge wurden mit Blumen überhäuft, den Soldaten wurden häufig Obst, Milch, Alkohol und andere Lebensmittel angeboten. Die Begrüßung der Okkupationstruppen verletzte sehr stark den Mythos über die Sowjetunion als „Paradiesstaat der Arbeiter und Bauer“. Ein echter Schock für die slowakischen Soldaten waren aber erst die Massenmorde, die der sowjetische Geheimdienst NKVD dem persönlichen Auftrag von Stalin gemäß kurz vor dem Rückzug der Roten Armee praktisch in allen größeren Städten der Ukraine beging.

Während die Kriminellen entlassen wurden, die politischen Gefangenen, die der Geheimdienst (NKVD) nicht geschafft hat zu evakuieren, wurden brutal massakriert.

Die Soldaten fanden Opfer dieser Mordtaten in Sambora, Drogobyč und a Stryj, wo die heimischen Gefängnisse wortgetreu von Opfern überfüllt waren. Im Gefängnis in Drogobyč wurden cca. 400 Menschen ermordet, die dann schrittweise von den heimischen Einwohnern begraben wurden. Unter den Opfern waren Männer und Frauen aller Altersgruppen. Ihre Leichen waren oft schrecklich verunstaltet (aufgeschlitzte Bäuche, abgeschnittene Ohren, Nasen, bei den Frauen sogar Brüste). Manchen Opfer gelang trotz schweren Verletzungen zu überleben. Zum Beispiel eine junge ukrainische Lehrerin Ul'ana Horodynská aus Czajkovec überlebte das Massaker im Gefängnis in Samborsk und schilderte den slowakischen Soldaten ihr schreckliches Erlebnis. Ähnlich wie die junge Frau vertrauten den slowakischen Soldaten ihre erschütternden Erlebnisse viele andere Einwohner der West-Ukraine an, was die nahe Verwandtschaft der beiden Sprachen sehr gut ermöglichte. In Sambora wurden mit Maschinengewehren und Granaten „Hunderte“ von Angehörigen vor allem der ukrainischen und polnischen Intelligenz ermordet. Gerade diese Gruppe wurde für den gefährlichsten potenziellen Gegner des kommunistischen Regimes gehalten. Der Gipfel war aber das Finden der ermordeten Kinder im Kinderheim in Drogobyč, die nach NKVD nicht in die Hände des Feindes fallen dürften. Diese erschütternden Beweise des verbrecherischen Charakters des kommunistischen Regimes wortwörtlich schockierten die Mehrheit der slowakischen Soldaten, die am Anfang den Sinn ihres Einsatzes im Osten nicht sahen. Viele slowakischen Soldaten begannen nach diesen schrecklichen Erlebnissen ihre Teilnahme an dem Krieg gegen die Sowjetunion genau so wahrzunehmen, wie es die slowakische Propaganda erzwang. Auch dank der begeisterten Begrüßung der ukrainischen Bevölkerung fühlten sie sich als Befreier von der blutigen kommunistischen Tyrannei. Das hatte eine starke Wirkung auf die Stärkung der Kampfmentalität der slowakischen Soldaten, die im Grunde bis zur Hälfte des Jahres 1943 unerschüttert blieb.